

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jiří Pospíchal

DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. 12. 2014

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Autor diplomové práce

Děkuji vedoucímu diplomové práce Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za přínosné rady a pomoc.

Obsah

Obsah.....	4
1. Úvod.....	6
2. Obecné otázky spojené s děděním.....	9
2.1 Zásady dědického práva.....	9
2.2 Prameny dědického práva.....	12
2.3 Předpoklady dědění.....	13
2.3.1 Smrt zůstavitele.....	13
2.3.2 Existence pozůstalosti.....	14
2.3.3 Existence způsobilého dědice.....	16
2.3.4 Právní důvod dědění.....	20
2.3.5 Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí a vzdání se dědictví.....	22
3. Dědění ze závěti.....	25
3.1 Pojem závěti.....	25
3.2 Pořizovací způsobilost.....	26
3.3 Náležitosti vůle a jejího projevu.....	28
3.4 Formy závěti.....	31
3.4.1 Holografní závěť.....	32
3.4.2 Alografní závěť.....	35
3.4.3 Závěť ve formě veřejné listiny.....	38
3.4.4 Závěť pořízená s úlevami.....	39
3.5 Obsah závěti.....	43
3.5.1 Určení dědiců a jejich podílů.....	43
3.5.2 Náhradnictví.....	45
3.5.3 Odkaz.....	48

3.6 Vedlejší doložky v závěti.....	51
3.6.1 Vykonavatel závěti.....	51
3.6.2 Správce pozůstalosti.....	52
3.6.3 Podmínka.....	52
3.6.4 Doložení času.....	54
3.6.5 Příkaz.....	54
3.7 Ochrana nepominutelného dědice.....	57
3.8 Vydědění.....	59
3.9 Úschova závěti.....	62
3.10 Zrušení závěti.....	64
4. Srovnání současné a předchozí úpravy dědění ze závěti.....	67
5. Závěr.....	72
Seznam použitých zkratk.....	75
Použité zdroje.....	76
Odborné publikace.....	76
Odborné články.....	78
Soudní rozhodnutí.....	79
Právní předpisy.....	81
Shrnutí.....	82
Summary.....	83
Klíčová slova a název práce v anglickém jazyce.....	84

1. Úvod

Úprava dědění ze závěti je jednou z nejdůležitějších součástí občanského práva a v průběhu staletí se postupně utvářela do podoby umožňující člověku co nejsvobodněji nakládat v mezích zákona se svým majetkem i v horizontu přesahujícím jeho život. Jedná se přitom o velmi starobylý institut s dlouhou historií, která sahá ještě před vydání starořímského Zákona dvanácti desek, do doby kdy byla z důvodu zvětšování složitosti vnitřní struktury společnosti opuštěna striktní dědická posloupnost členů rodiny v rámci intestátní posloupnosti ve prospěch přednosti rozdělení majetku zůstavitele po jeho smrti v souladu s jím projevenou vůlí, tedy na základě testamentární dědické posloupnosti. Úprava dědění ze závěti v římském právu zakotvila zásadu univerzální sukcese a další základní kameny postupující pozdější zpracování tohoto souboru právních institutů, která její prvky přejímala nebo se vůči nim vymezovala.

Na našem území zpočátku dědění podle závěti, resp. kšaftu¹, nebylo možné, protože existence majetkových rodinných nedílů vylučovala dědění individuálně určeným dědicem. Majetek přecházel mezi pokrevními příbuznými a nebylo-li jich, připadl jako odúmrt' panovníkovi v rámci jeho regálního práva vyplývajícího z pojetí státu jako jeho patrimonium. Až působením kanonického práva a vedle něho též městského práva začala závěť postupně zaujímat přednostní postavení před intestátní dědickou posloupností. Nejprve mohla osoba bez nedílných příbuzných kšaftovat, jen když dostala individuální souhlas krále mocným listem, přičemž tato povinnost byla často obcházena fingovaným dlužním zápisem do zemských desek. Odúmrti se dále bylo možné vyhnout zřízením tzv. umělému nedílu, tedy smluvního majetkového společenství mezi těmi, kdo se obávali, že zemřou bez mužských potomků. Výhoda volného kšaftování se nejdříve objevila v městském právu na základě povolení krále v městském privilegii, poté od roku 1372 u všech královských měst, až konečně Obnovené zřízení zemské roku 1627 zavedlo testovací svobodu nevázanou už na mocné

¹ Tento archaický výraz pro poslední vůli pochází z německé dialektové podoby dnešního slova das Geschäft, od něž rovněž pochází náš hovorový výraz kšeft. Slovo kšaft je rodu mužského neživotného a můžeme se s ním setkat například v názvu díla J. A. Komenského Kšaft umírající matky Jednoty bratrské. Viz. REJZEK, J. Český etymologický slovník. 1. vyd. Voznice: Leda, 2001. Heslo „kšaft“, s. 319.

listy.²

Obecný občanský zákoník z roku 1811 obsahoval úpravu dědění, která je mnohými autory považována za ve své době dokonalou a jako taková se stala základem uchopení této problematiky v novém občanském zákoníku. Z toho důvodu je při výkladu jeho ustanovení nezbytné vracet se k tomuto předobrazu a dobové komentářové literatuře, která jej vykládá a osvětluje. Naopak občanské zákoníky z éry socialismu svou záměrnou diskontinuitou s ním dávají vyniknout jeho respektu ke svobodě zůstavitele v co největší míře rozhodnout o osudu svého majetku podle vlastní vůle a preferencí místo státem předepsaného postupu, od něž se takřka nelze odchýlit. Platný občanský zákoník se vrací k této rozsáhlé a jen v nejnútnejších případech omezené testovací volnosti, ovšem bezpochyby jej čeká dlouhý boj s pozůstatky socialistického pojetí dědického práva a s ním souvisejícího poměrně malého využívání závěti jako prostředku k rozdělení majetku mezi dědice s ohledem na jejich zásluhy o udržení tohoto majetku a o péči o své rodiče nebo jakoukoli jinou nějakým způsobem spřízněnou osobu, na rozdíl od jeho distribuce podle zákonných hledisek, která tyto eventuality samozřejmě nemůže brát v úvahu a dochází tak mnohdy k pocitům nespravedlnosti zvláště u dědiců, kteří zůstavitele dlouhodobě hmotně i jinak podporovali, a poté dostali z pozůstalosti stejný nebo podobný díl jako ti, jimž byl zůstavitel naprosto lhostejný. Mimo jiné z tohoto důvodu dochází k odsunutí dědění ze zákona do pozice „nejslabšího dědického titulu“³, subsidiárního ke všem ostatním.

Tato práce si klade za cíl komplexně rozebrat úpravu dědění ze závěti tak, jak je provedena v platném a účinném občanském zákoníku, a zasadit ji do historického vývoje reglementace dědění ze závěti v Obecném občanském zákoníku z roku 1811, občanských zákonících z let 1950 a 1964. Úprava je konfrontována s relevantní judikaturou, která má v občanském právu obecně důležité postavení v procesu dotváření právní úpravy vzhledem k různorodosti právních vztahů jím upravovaných, a proto je rozsáhlým zdrojem poznatků o výkladových otázkách v tomto právním odvětví.⁴ A náležité místo je také věnováno názorům obsaženým v komentářové literatuře, učebnicích, časopiseckých článcích a jiných odborných zdrojích. Výklad se bude

2 SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: Linde, 2013. s. 13-22.

3 BEZOUŠKA, P.; PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník – Nejdůležitější změny. 1. vyd. Praha: ANAG, 2013. s. 212.

4 KÜHN, Z.; BOBEK, M.; POLČÁK, R. Judikatura a právní argumentace. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2006. s. 171-176.

soustředit na objasnění podstaty jednotlivých právních institutů tvořících současnou platnou úpravu dědění ze závěti, jejich inspiračních zdrojů a s tím souvisejícím srovnáním s jejich ekvivalenty v relevantních zahraničních právních řádech nebo naopak odlišnými řešeními zvolenými tamějšími zákonodárci. Pozornost bude také věnována jejich vzájemným vztahům a vymezení množin případů, u nichž připadá v úvahu jejich aplikace, což je nutnou podmínkou jejich propojení do logicky provázané a funkční struktury.

První kapitola se zabývá otázkami spojenými s děděním obecně, tedy z jakéhokoli dědického titulu, jimiž jsou zásady dědického práva jakožto základní principy ovlivňující výklad jednotlivých institutů dědického práva, které mají rozhodující slovo pokaždé, kdy by došlo ke konfliktu mezi více odlišnými interpretacemi daného zákonného ustanovení, a dále předpoklady dědění jakožto podmínky přechodu⁵ dědictví ze zůstavitele na nabyvatele a s tím spojená problematika zřeknutí, odmítnutí a vzdání se dědictví.

Těžištěm práce je druhá kapitola soustřeďující se na závěť jako současnou úpravou v občanském zákoníku preferovaným dědickým titulem, který nejvíce respektuje autonomii vůle zůstavitele. Je zde podán výklad samotného pojmu závěti, jejích formálních a obsahových náležitostí, jejích forem, ochrany nepominutelných dědiců, vydědění, úschovy závěti a konečně zrušení závěti, jež jsou dalšími prvky volnosti zůstavitele pořídít o svém majetku podle své svobodné vůle, což v historii nebylo vždy samozřejmostí.

Závěrečná kapitola porovnává nejpodstatnější rozdíly úpravy dědění ze závěti v občanském zákoníku z roku 1964 a v platném občanském zákoníku a snaží se najít odpověď na otázku, v čem je nová úprava pro praxi přínosnější a které její prvky by naopak mohly působit osobám a státním orgánům ji využívajícím problémy.

5 K rozdílu pojmů přechod a převod vlastnického práva: v obou případech se jedná o odvozené (derivativní) způsoby nabývání vlastnického práva. Při přechodu vlastnického práva dochází k nabytí na základě právních skutečností, které nejsou projevem vůle, tj. na základě zákona, rozhodnutím státního orgánu, děděním. Při převodu vlastnického práva dochází k jeho nabytí na základě projevu vůle, tj. kupní smlouvou, darovací smlouvou atp. Při převodu vlastnického práva zásadně platí zásada, že nikdo nemůže převést na jiného více práv, než má sám. To znamená, že lze vlastnické právo nabýt pouze od vlastníka věci, a že zároveň s převodem přecházejí na nabyvatele i závady vážnoucí na věci, tj. věcná břemena, zástavní práva apod. Vlastnické právo lze nabývat pouze v takovém rozsahu, jak příslušelo původnímu vlastníkovi. Viz FIALA, J.; HURDÍK, J.; KORECKÁ, V.; TELEČEK, I. Lexikon občanského práva. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 1997. s. 278.

2. Obecné otázky spojené s děděním

2.1 Zásady dědického práva

Dědické právo můžeme označit za soubor norem upravujících právní vztahy, které vznikají smrtí člověka⁶ (terminologií předchozího občanského zákoníku fyzické osoby), tedy zánikem jeho právní osobnosti, jakožto právní událostí, v jejímž důsledku dochází k přechodu jeho majetku na jeho právní nástupce – dědice. U většiny práv a povinností, které mohou být předmětem dědění, nastává jejich přechod na základě zásady univerzální sukcese, což znamená, že majetek zůstavitele nabývají dědici jako celek a vstupují tak do všech jeho práv a povinností, s výjimkou těch, které na ně mohou přejít pouze singulární sukcesí a těch, které smrtí zůstavitele zanikají, zvláště pro svou vázanost na jeho osobu. V praxi vyžaduje rozlišování těchto kategorií znalost zvláštních zákonů upravujících některá z těchto práv a povinností. Se zásadou univerzální sukcese úzce souvisí zásada přechodu zůstavitelem zanechaného majetku na dědice smrtí zůstavitele. Tato zásada je výslovně vyjádřena v § 1479 OZ a potvrzuje odklon od koncepce ležící pozůstalosti⁷ (hereditas iacens), který v našem právním řádu nastal v roce 1950. Rozhodnutí soudu o vypořádání dědictví má tudíž čistě deklaratorní povahu, když autoritativně potvrzuje stav, který už nastal smrtí zůstavitele.

Důvodová zpráva k platnému občanského zákoníku uvádí na prvním místě, tedy před výše zmíněnou zásadou univerzální sukcese, již řadí až na třetí místo, zásadu zachování hodnot. Už její název napovídá, že jejím účelem je zachovat vlastnické právo k majetku tvořícímu pozůstalost, neboť právo zůstavitele pořídít o něm prostřednictvím závěti - popřípadě pomocí dovětku nebo odkazu - nebo možnost uzavřít s dědici dědickou smlouvu, představuje jednu z forem realizace jeho vlastnického práva. S omezením této možnosti by přímo úměrně souviselo oslabení samotného vlastnického

6 Ukončení právní existence právnických osob řeší ustanovení občanského zákoníku o jejich zániku a zrušení, v jejich případě ovšem nelze mluvit o děděním a dědickém nástupnictví.

7 Institut ležící pozůstalosti je znám z římského práva a dodnes je součástí rakouské úpravy dědění. Spočívá v tom, že se po zůstavitelově smrti na pozůstalost hledí až do okamžiku soudního rozhodnutí o dědictví jako na majetek náležející stále zemřelému zůstaviteli. Dědici nabývají dědictví až rozhodnutím soudu o odevzdání dědictví, které má konstitutivní povahu. Důvodová zpráva k § 1479 OZ poukazuje na to, že se „jednalo o období smluvního nabytí vlastnického práva, při němž se rozlišuje důvod (titulus) a způsob (modus) nabytí vlastnického práva“. V roce 1950 byl institut opuštěn jako „umělý institut cizí nazírání lidu“. Viz ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 603.

práva a také jeho motivační funkce kvůli vědomí nemožnosti svobodně rozhodnout o tom, co se se shromážděnými hodnotami stane po smrti člověka, tedy například odkázat jejich největší část nejzodpovědnějšímu z potomků. Vedle toho by takové omezení bezesporu vedlo k rozsáhlému obcházení zákona, podobně jak to bylo popsáno v úvodu této práce ve výkladu o českém dědickém právu před vydáním Obnoveného zřízení zemského. Důvodová zpráva tuto zásadu charakterizuje jako „výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací“⁸ a zdůrazňuje, že se uplatňuje, pokud jde o nemovité i movité věci, ve všech společnostech vyjma některých neliterárních (tzv. archaických či přírodních).⁹ Je zde také poukázáno na zrušení pravidla zakotveného v § 579 občanského zákoníku z roku 1964, které vylučovalo z pozůstalosti subjektivní práva a povinnosti vázané výhradně na osobu zůstavitele jakožto věřitele nebo dlužníka, která zanikala její smrtí. § 1475 odst. 2 OZ z nich činí součást pozůstalosti za podmínky, že byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Toto se týká zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích atd.

Právo dědice na pozůstalost nebo určitý podíl z ní se řadí k absolutním majetkovým právům, což vyplývá už ze zařazení úpravy dědického práva do části třetí občanského zákoníku. Toto právo působí vůči všem (erga omnes) a zavazuje je nerušit toto právo a jeho nabytí oprávněnými dědici. Vedle toho je ovšem zaručena ochrana věřitelů zůstavitele, a to např. solidární odpovědností dědiců za dluhy zůstavitele v plném rozsahu, v případě že neuplatní výhradu soupisu¹⁰, tedy i když přesahují hodnotu majetku náležejícího do pozůstalosti. Výhrada soupisu může ovšem zaniknout, pokud se prokáže, že dědic určitý majetek zatajil nebo jinak zkrátil věřitele nebo ohrozil uspokojení jejich pohledávek. Věřitele dále chrání možnost odloučení pozůstalosti od jmění dědice a její spravování jako odděleného jmění na návrh věřitele, který osvědčí obavu z předlužení dědice, přičemž návrh musí být uplatněn předtím, než soud tomuto dědici potvrdí nabytí dědictví. Z ustanovení obecné části občanského zákoníku slouží ochraně věřitelů zůstavitele § 643 odst. 1 OZ, podle nějž při přechodu povinnosti na dědice skončí promlčecí lhůta nejdříve uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy bylo nabytí

8 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 600.

9 Tamtéž

10 Podle § 470 občanského zákoníku z roku 1964 odpovídali dědici pouze do výše ceny nabytého dědictví.

dědictví potvrzeno.

K výše uvedeným přistupuje zásada přechodu majetku na jednotlivce, jež je vyjádřením koncepce individualistického dědického práva, které má přispívat k „vědomí člověka, že jeho statky případnou osobám zůstaviteli blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu“.¹¹ V právní úpravě dědění je realizováno rozšířením počtu skupin zákonných dědiců ze čtyř na šest. S tím úzce souvisí zásada familiarizace, podle níž by pozůstalost měla primárně přejít na osoby pokrevně či jinak příbuzensky spřízněné se zůstavitelem.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku dále uvádí zásadu volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout a princip ingerence veřejné moci při nabytí dědictví. Zmínit je potřeba také obecné zásady občanského práva, například zásadu rovnosti a zásadu autonomie vůle, které se samozřejmě uplatní na všechny právní vztahy spadající do oblasti soukromého práva a řídicí se občanským zákoníkem. Důležitým projevem zásady autonomie vůle je v případě pořízení o majetku závětí „zásada favor testamenti, t. j. vůli zůstavitelově sluší zjednati pokud možno průchod“,¹² tedy slovy § 574 OZ: na právní jednání, v tomto případě závět', je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.

Z hlediska zásad, na nichž je postaveno, zaznamenalo dědické právo významný posun od předešlého stavu, kdy se úprava mající základ v socialistickém občanském zákoníku z roku 1950 a záměrně se značně odlišující od tradičních středoevropských soukromoprávních kodifikací o zůstavitele po jeho smrti takřka nezajímala.¹³ Vycházela z toho, že „jako mrtvý člověk je již bez významu a jeho podmínky, přání a příkazy jsou bez právních následků“.¹⁴ Toto ideologické východisko bylo nahrazeno přirozenou úctou k člověku a jeho posledním přáním.

11 ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam. 2003, č. 5. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. s. 601.

12 ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 74.

13 MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, I. Dědické právo. Praktická příručka. 1. vyd. Praha: Linde, 2003. s. 5-6.

14 ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam. 2003, č. 5. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. s. 98.

2.2 Prameny dědického práva

Ústavní základ úpravy dědického práva nalezneme v čl. 11 odst. 1 LZPS, který slovy „dědění se zaručuje“ realizuje výše zmíněnou zásadu zachování majetku. Pro dědění ze závěti má vedle toho velký význam zásada legální licence vyjádřená v čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 LZPS¹⁵, která je předpokladem autonomie vůle zůstavitele při pořízení prostřednictvím závěti, kdy je omezen pouze zákonnými limity¹⁶ týkajícími se například podílů neopominutelných dědiců.

Hlavním pramenem českého dědického práva je v současnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který v § 1475 až 1720 upravuje tuto oblast právních vztahů mnohem podrobněji a komplexněji než předchozí občanskoprávní kodex. Přechodná ustanovení v § 3069 až 3072 OZ přihlížejí k zásadě, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné, která je vyjádřena v § 574 OZ. V návaznosti na ni se sice použije při dědění právo platné v den smrti zůstavitele, ale zemřel-li zůstavitel za účinnosti současného občanského zákoníku a přitom pořídil pro případ smrti před nabytím jeho účinnosti, považuje se toto právní jednání za platné, pokud vyhovuje účinnému občanskému zákoníku, i když odporuje ustanovením toho předchozího. Totéž platí o dovětku, vedlejších doložkách v závěti, smlouvě o zřeknutí se dědictví a prohlášení o vydědění.

Kolizní normy určující právem kterého státu se budou řídit práva a povinnosti v rámci řízení o pozůstalosti obsahuje zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

Procesněprávními otázkami dědického práva, tedy dědickým řízením, se zabývá zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, do něž byla přesunuta úprava nesporných občanskoprávních řízení, tedy i řízení o pozůstalosti, a konečně zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (zkráceně notářský řád), který reguluje činnost notáře v úloze soudního komisaře v řízení o pozůstalosti.

15 Ustanovení se liší pouze slovem občan, které je v Ústavě navíc oproti Listině základních práv a svobod: Každý (občan) může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. „Z Listiny plyne, že se takových práv mohou domáhat i ti, kteří nejsou občany České republiky – cizinci, lidé bez státní příslušnosti (apatridé), to jest každá fyzická osoba. Naproti tomu je z Ústavy zřejmé, že povinnosti mohou ukládat občanům svými akty i orgány územní samostprávy.“ PAVLÍČEK, V. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2. díl. Práva a povinnosti. 1. vyd. Praha: Linde, 1999. s. 48.

16 Zákonné limity mohou být uloženy pouze v souladu s čl. 4 LZPS: Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod atd.

Zapomenout bychom neměli na právní předpisy, jejichž ustanovení dopadají na určité kategorie práv a povinností, které mohou být součástí pozůstalosti, a upravují způsob jejich přechodu na právní nástupce zůstavitele. Tyto úpravy jsou zvláštní ve vztahu k ustanovením občanského zákoníku, mají tedy před nimi aplikační přednost. Jedná se například o zákon č. 96/1993 Sb. o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření nebo o zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, který řeší mimo jiné dědění obchodního podílu nebo členských práv a povinností v družstvu.

Po zrušení zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí je dědictví předmětem daně z příjmu a podle § 4a zákona č. 585/1992 Sb., o daních z příjmů je bezúplatný příjem z nabytí dědictví nebo odkazu od daně z příjmu fyzických osob osvobozen. Z časového hlediska je podstatný § 239a odst. 1 daňového řádu: „Pro účely správy daní se na právní skutečnosti hledí tak, jako by zůstavitel žil do dne předcházejícího dni skončení řízení o pozůstalosti.“ Je tu tedy pro účely daňového řízení zakotvena jakási obdoba institutu ležící pozůstalosti, respektive „fikce prodloužení zůstavitelovy osobnosti až do okamžiku, kdy je řízení o pozůstalosti skončeno a je najisto postaveno, kteří dědici pozůstalost nabyli“.¹⁷

Pro aplikaci dědického práva v konkrétních případech je konečně nezbytná znalost relevantní judikatury, která je stejně jako v ostatních oblastech soukromoprávních vztahů velmi bohatá a přesvědčivostí své právní argumentace dotváří zákonnou úpravu situací, které v právních předpisech nejsou nebo ani nemohou být vyčerpávajícím způsobem řešeny.

2.3 Předpoklady dědění

Občanský zákoník stanoví čtyři základní podmínky nutné pro to, aby došlo k přechodu pozůstalosti ze zůstavitele na jeho dědice. Jsou jimi smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, existence způsobilého dědice a právní důvod dědění.

2.3.1 Smrt zůstavitele

Předpoklad smrti zůstavitele je výslovně vyjádřen v § 1479 OZ formulací: „Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.“ Tato právní událost musí být podle § 26 OZ prokázána úředním

¹⁷ COUFOVÁ, K.; COUF, P. Dědění a daně. Ad Notam. 2014, č. 2. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o. 2014 s. 13.

zjištěním smrti postupem podle vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, je tedy třeba provést prohlídku mrtvoly podle § 2 vyhlášky a vydat úmrtní list. Při určování doby smrti soud, respektive jím pověřeni soudní znalci, vychází z „vědecky uznaných kritérií smrti. Jedná se o stav kdy u člověka dochází k nezvratným (ireverzibilním) změnám mozku, při nichž nastává selhání funkce a zánik center, které řídí krevní oběh a dýchání (hovoří se též o smrti mozku jako orgánu řídícího funkce celého lidského organismu). Civilní právo v tom přijímá závěry, k nimž dospěly věda trestního práva a judikatura ve věcech trestních.“¹⁸

Není-li možné smrt zjistit způsobem podle § 26 OZ, postupuje se podle § 26 odst. 2 OZ, za mrtvého tedy člověka prohlásí soud, pokud byl účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá. Zároveň určí i den smrti, přičemž pro případ, kdy by bylo nezbytné určit, zda určitý člověk přežil jiného, je v § 27 OZ stanovena právní fikce, že všichni zemřeli současně. § 28 OZ poté doplňuje fikce místa smrti pro situaci, kdy není známo, kde zemřelý člověk nebo člověk prohlášený za mrtvého zemřel. V § 50 až 64 ZZŘS jsou následně upravena řízení o prohlášení člověka za nezvěstného, o jeho prohlášení za mrtvého a o určení data jeho smrti.

2.3.2 Existence pozůstalosti

Pozůstalost podle § 1475 odst. 2 OZ tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.¹⁹ Důvodová zpráva zdůrazňuje pojmové rozlišení mezi pozůstalostí a dědictvím v tomto ustanovení. Pozůstalostí se rozumí „jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce“.²⁰ Naproti tomu dědictvím „je to z pozůstalosti, co

18 ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. Občanský zákoník I. Velký komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 105.

19 Před existencí tohoto ustanovení musely být tyto případy často řešeny soudy, jako tomu bylo u výkladu § 26 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, z něž vyplývá, že nárok poškozeného na odškodnění se dědí, pokud poškozený o odškodnění za svého života požádal. Pokud se tak nestalo, mohou děti, manžel nebo rodiče poškozeného uplatnit po jeho smrti nárok za něj. Ustanovení § 26 tedy „uvedeným osobám ze zákona zakládá přímé oprávnění žádat po smrti poškozeného o odškodnění“ a o jeho přiznání proto bude rozhodováno mimo dědické řízení, neboť se nejedná o součást pozůstalosti. Rozsudek SJ 85/2000. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 155.

20 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 601.

skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem“,²¹ jinými slovy je dědictvím pozůstalost ve vztahu k dědici (§ 1475 odst. 3 OZ). V souvislosti s předchozím výkladem je třeba odkázat na § 495 OZ, který stanoví, že jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů, přičemž majetek je souhrn všeho, co osobě patří. Součástí pozůstalosti je pouze jmění zůstavitele, které je způsobilé přejít na dědice. U jednotlivých práv a povinností je stanoveno v občanském zákoníku a zvláštních zákonech, zda mohou přejít na dědice nebo zanikají smrtí zůstavitele, popř. zda přechází na jiné osoby jiným způsobem než děděním. V posledním uvedeném případě se jedná např. o přechod nájmu, jenž nebyl společným nájmem, na člena nájemcovy domácnosti, který v bytě žil ke dni smrti nájemce a nemá vlastní byt nebo přechod družstevního podílu v bytovém družstvu, který byl ve společném jmění manželů, na pozůstalého manžela.

Do pozůstalosti náleží věci ve výlučném a podílovém vlastnictví zůstavitele, práva a povinnosti vzešlé z vypořádání společného jmění manželů, pohledávky a dluhy zůstavitele²², jeho obchodní závod, podíl společníka veřejné obchodní společnosti, komplementáře i komanditisty komanditní společnosti, akcionáře akciové společnosti, společníka společnosti s ručením omezeným, vypořádací podíl člena družstva, pohledávky za užití autorského práva. Na dědice přechází zůstavitelovo právo odvolat dar pro nevděk v případě, že v jeho uplatnění zůstaviteli zabránil obdarovaný nebo vyšší moc. Na druhou stranu dědice zavazuje např. výhrada zpětné koupě, k níž se zůstavitel jakožto kupující zavázal v kupní smlouvě. Předmětem dědění jsou dále například pohledávky ze stavebního spoření uzavřeného zůstavitelem, stejně tak jako z doplňkového penzijního spoření. Součástí pozůstalosti jsou i daňové následky skutečností, které nastaly ještě za života zůstavitele, a to i takové, o kterých nebylo do smrti zůstavitele rozhodnuto. Další práva a povinnosti, které jsou předmětem pozůstalosti, nalezneme v judikatuře, např. „vysázeli-li zůstavitel porosty na cizím pozemku, staly se součástí pozemku a nemohou být předmětem dědictví“, ale takto vzniklé zhodnocení pozemku „se zpravidla odrazí v aktivech dědictví jako pohledávka zůstavitele vůči vlastníkovu pozemku“.²³

21 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 601.

22 Dluhy zůstavitele přecházejí na dědice na rozdíl od předchozí úpravy v plném rozsahu (a hradí je společně a nerozdílně), pokud neuplatní výhradu soupisu. V případě jejího uplatnění hradí dědici dluhy pouze do výše ceny nabytého dědictví.

23 Rozhodnutí citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI,

Do pozůstalosti nenáleží osobní služebnost a reálné břemeno, které zanikají smrtí oprávněné osoby, pokud nebyly rozšířeny na její dědice, dále správa cizího majetku, která zaniká smrtí správce, právo odvolat dar pro nouzi, právo na výměnek či povinnost spočívající v plnění, které mělo být provedeno osobně zůstavitelem. Pojištění zaniká smrtí pojištěné osoby a nepřechází tedy na její dědice, ale jak již bylo výše uvedeno, pohledávka z pojištění součástí pozůstalosti je. Smrtí zůstavitele, jenž byl zmocnitelem nebo zmocněncem, též při absenci odlišného ujednání zmocnění zaniká.

2.3.3 Existence způsobilého dědice

Podle § 1475 odst. 3 OZ je dědicem ten, komu náleží dědické právo. Dědicem může být člověk i právnická osoba, a to i taková, která má teprve vzniknout, pokud ovšem vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele. Toto ustanovení inspirované italským dědickým právem²⁴ umožňuje závětí zřídit nadaci nebo jakoukoli jinou právnickou osobu práva soukromého nebo veřejného. Dědicem může být i stát, a to nejen v případě odúmrti nebo výslovného odkázání určitého majetku státu (např. uměleckých děl za tím účelem, aby se dostaly do vlastnictví státních muzeí), ale stát může i uplatnit nárok na povinný díl dědice, jehož práva na něj přešla v důsledku uložení trestu propadnutí majetku.²⁵ U fyzické osoby jako dědice se vyžaduje pouze právní osobnost, tedy její existence (byť v podobě nascitura, pokud se posléze narodí jako živé dítě), svéprávnost neboli způsobilost k právním úkonům nutná není, neboť k nabytí dědictví nemusí být učiněn žádný úkon, např. podání dědické přihlášky.

Státu je v případě odúmrti, tedy když mu majetek připadne při neexistenci zákonného nebo závětního dědice či dědice na základě dědické smlouvy, popř. odkazovníka, v souladu s jinými současnými občanskoprávními kodexy²⁶ přiznáno postavení zákonného dědice. Dochází tím k opuštění koncepce „odúmrti (caducum) jako práva státní majetkové výsosti vyplývající ze státní svrchovanosti (ius imperii, ius regale, droit de saisie, privilegiertes Okkupationsrecht, finanční regál), tedy opatření obecné povahy. Tato koncepce odráží myšlenkový svět počátku 19. stol. a uchovala se

2006. s. 157.

24 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 602.

25 R 34/1976. Citováno podle Fiala, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 22.

26 Např. občanské zákoníky Španělska (čl. 956), Německa (§ 1936), Itálie (čl. 586), Maďarska (§ 599), či Polska (čl. 935). Výčet převzat z ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 665.

jak v Code civil (čl. 768), tak i v rakouském občanském zákoníku (§ 760 ABGB), odkud ji převzal i náš občanský zákoník. Problém je v tom, že práva a povinnosti založené odúmrtním nárokem státu nespadají do oblasti dědického práva, ale do sféry práva veřejného, což vyvolává ten důsledek, že vylučuje aplikaci pravidel mezinárodního práva soukromého o kolizních normách dědického práva.²⁷ Realizuje se tím zásada, že soukromý majetek má zůstat spíše v soukromých rukou než v rukou státu. Stát je v postavení dědice, který si vyhradil soupis pozůstalosti, čímž je pamatováno především na případ, kdy by mu připadla pozůstalost zatížená dluhy.

Negativní vymezení toho, kdo je dědicem, tedy dědickou nezpůsobilost (nehodnost, incapitas), řeší § 1481 až 1483 OZ. Vychází se zde z toho, že z dědického práva je vyloučena osoba, jež „se dopustila činu, v jehož důsledku se stala nehodnou dědictví nabýt, protože by její podílení se na výhodách plynoucích z právního nástupnictví po zůstaviteli odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálce“.²⁸ Mezi taxativně vymezenými důvody dědické nezpůsobilosti nalezneme takové, které se objevily už v ABGB a občanských zákonících socialistické éry. Naopak jiné důvody byly kvůli změně společenských poměrů opuštěny, např. podle ABGB nemohly po sobě na základě závěti dědit osoby, které se spolu dopustily cizoložství nebo krvesmilství a soudně se k němu doznaly nebo z něj byly usvědčeny, dále manželka, která se po smrti manžela znovu provdala před uplynutím lhůt podle § 120 ABGB, ztratila nárok na dědický podíl náležející jí podle dědické smlouvy nebo závěti.

Důvodem dědické nezpůsobilosti, který byl zakotven už v ABGB a zůstal trvalou součástí úpravy dědického práva, je spáchání činu povahy úmyslného trestného činu²⁹ dědicem proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (ABGB mluví o zločinu, a to pouze proti zůstaviteli), popř. zavrženíhodného jednání proti jeho projevu poslední vůle. Naposledy jmenovaný důvod dědické nezpůsobilosti, tak jak je upraven v § 1481 OZ, vychází z § 542 ABGB, ale ještě více jej precizuje, když stanovuje: „Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil [...] zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení

27 JANEČKOVÁ, E.; HORÁLEK, V.; ELIÁŠ, K. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. 1. vyd. Praha: Linde, 2012. s. 77-78. Pasáž je doslovně převzata z důvodové zprávy k § 1634 OZ

28 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 605.

29 Tato formulace oproti § 469 občanského zákoníku z roku 1964 (úmyslný trestný čin) pokrývá i případy protiprávních činů učiněných úmyslně osobami trestně neodpovědnými.

zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.“³⁰

§ 1482 OZ obsahuje dva nové důvody dědické nezpůsobilosti, které tento institut přibližují současným společenským poměrům. Podle prvního odstavce je z dědického práva vyloučen manžel zůstavitele, pokud se proti němu dopustil činu naplňujícímu znaky domácího násilí, pokud v den zůstavitelovy smrti probíhá řízení o rozvod manželství zahájené na návrh zůstavitele podaný právě v důsledku domácího násilí. Důvodová zpráva k tomu dodává, že stačí, pokud podal zůstavitel návrh na rozvod manželství i z tohoto důvodu, tedy vedle důvodů jiných. Vyloučení z dědické posloupnosti jsou spolu s vyloučeným manželem i jeho příbuzní, a to i pokud se zůstavitelem žili ve společné domácnosti. Svým rozvodovým návrhem totiž zůstavitel dává najevo úmysl ukončit spojení i s výlučnými příbuznými svého manžela, a to také z důvodu, že „domácí násilí nespočívá v jednorázovém aktu, rozvíjí se a stupňuje v čase při jasném rozdělení rolí ohrožujícího a ohroženého, kdy i ostatní členové domácnosti berou na vzniklém stavu aktivní nebo pasivní účast“.³¹ Podstatnou částí této definice je ono rozvíjení v čase, které odlišuje domácí násilí od činu povahy úmyslného trestného činu podle § 1481 OZ, který je ze své povahy jednorázový.³² K vyloučení z dědického práva naopak nedochází, pokud se zůstavitel připojí k návrhu na rozvod manželství podanému druhým manželem, nebo manžel se zákonným dědickým právem podá tento návrh. Podle důvodové zprávy v tomto případě „mohou být příčiny rozvratu manželství nejrůznějšího rázu a není důvod, aby je veřejná moc z vlastního popudu přezkoumávala po zániku manželství smrtí jednoho z manželů“.³³

Komentářová literatura³⁴ považuje za problematické, že zůstavitel zemře v průběhu řízení o rozvod manželství, které svým návrhem podaným z důvodu domácího násilí ze strany druhého manžela inicioval, nedojde tedy k vydání meritorního

30 § 542 ABGB, z něž současná úprava vychází, zní následovně: „Z dědického práva je vyloučen a odpovídá za veškerou škodu, která tím vznikla třetím osobám, kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo podvodně svedl, projev nebo změnu vůle mu překazil, anebo potlačil poslední pořízení, které tento již zřídil.“ Podle § 540 ABGB „kdo se proti zůstaviteli dopustil zločinu, je potud dědického práva nehoden, pokud z okolností nelze souditi, že mu zůstavitel odpustil“.

31 SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: Linde, 2013 s. 45.

32 Pokud ovšem tento čin naplňuje i znaky domácího násilí, použije se § 1482 odst. 1 OZ v případě, že zůstavitel podá kvůli tomuto činu návrh na rozvod manželství.

33 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 606.

34 ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. Občanský zákoník. Komentář, Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 34.

rozhodnutí, z něhož by vyplývalo, že k domácímu násilí skutečně docházelo. Gramatickým výkladem § 1482 odst. 1 OZ by ovšem bylo možno dojít k závěru, že důvodem dědické nezpůsobilosti druhého manžela je probíhající řízení o rozvod manželství, pouze pokud zůstavitel podal návrh na jeho zahájení v důsledku činu naplňujícího znaky domácího násilí, který byl provedeným dokazováním prokázán, nikoli tedy jen zůstavitelem tvrzen. To by ostatně vyžadovalo respekt k dodržování zásady presumpce nevinny. V praxi bude problém neexistence rozhodnutí ohledně spáchání tohoto činu řešen v rámci prokazování skutečností mezi dědici sporných odkázáním manžela, který se ho měl dopustit, na podání žaloby na určení, že je zákonným dědicem, tedy že se daného činu nedopustil, a proto není dána jeho dědická nezpůsobilost.³⁵

Druhý odstavec § 1482 OZ dále vylučuje z dědického práva po jeho dítěti rodiče, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti, protože ji nebo její výkon zneužíval nebo že její výkon z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. Je ovšem ponecháno na svobodné vůli dítěte, zda po nabytí svéprávnosti a s ní spojené pořizovací způsobilosti povolá svého rodiče v pořizování pro případ smrti za svého dědice.

§ 1483 OZ doplňuje předcházející ustanovení tím, že potomek vyloučeného dědice nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený dědic přežije zůstavitele. Z výše rozebraných důvodů se ale toto pravidlo neuplatní u vyloučení z dědického práva z důvodu obsaženého v § 1482 odst. 1 OZ. Důvodová zpráva uvádí, že toto vyloučení se týká pouze výlučných potomků manžela, který se na zůstaviteli dopustil domácího násilí, tedy takových jeho potomků, kteří nejsou též potomky zůstavitele nebo jím nebyli osvojeni.³⁶ Tato podstatná specifikace ovšem není výslovně uvedena v textu zákona, ale pouze v důvodové zprávě.

Závěrem je ještě třeba zmínit pojem tzv. nepravého dědice, které má velký význam v procesním právu. Nepravým dědicem „není ten, kdo se svémocně ujal držby věcí z majetku zanechaného zůstavitelem, ale ten, komu bylo dědictví potvrzeno soudem, neboť nebylo známo „lepší“ dědické právo někoho jiného“.³⁷ Je jím tedy osoba, jež rozhodnutím soudu o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoliv jej podle

35 ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. Občanský zákoník. Komentář, Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 34.

36 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 606.

37 NĚMCOVÁ, J. Ochrana oprávněného dědice. Ad notam, 2003, č. 4. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck, 2004. s. 79.

dědického práva neměla nabýt vůbec nebo v takovém rozsahu.³⁸ Oprávněný dědic se na ní po skončení dědického řízení může domáhat vydání tohoto majetku dědickou žalobou, v případě jejího úspěchu ovšem náleží nepravému dědici, pokud byl v dobré víře, nárok na nahrazení nákladů, které na daný majetek vynaložil (nutné i účelně vynaložené ve výši odpovídající zhodnocení v době vydání věci), a též na užítky z dědictví.³⁹ Ochrana oprávněného dědice nenašla v současném občanském zákoníku na rozdíl od toho předchozího výslovné vyjádření, ovšem důvodová zpráva ve výkladu k § 614 OZ uvádí, že „pravý dědic má mít stejnou ochranu jako vlastník a podle ustanovení o bezdůvodném obohacení“.⁴⁰

2.3.4 Právní důvod dědění

Dědické tituly taxativně vyjmenovává § 1476 OZ. Jsou jimi dědická smlouva, závěť a zákon, přičemž tyto právní důvody dědění mohou působit i vedle sebe, tedy pokud např. zůstavitel pořídí závěti jen o části svého majetku, zbytek se bude dědit podle zákonné dědické posloupnosti. Jako zvláštní dědický titul není uveden dovětek (kodicil), neboť se jedná pouze o doplnění, dodatek k závěti, tedy její součástí, a navíc se jím nepovolávají dědici.⁴¹

Zjednodušeně můžeme mluvit o dědění na základě zákona a podle pořízení pro případ smrti, kterýžto pojem zahrnuje dědickou smlouvu, závěť a dovětek.⁴² Pro závěť a dovětek se dříve používalo také pojmu poslední pořízení. Jedním z hlavních rozdílů, který odlišuje dědickou smlouvu od závěti a dovětku, je okolnost, že na jejím základě „vznikají závazky již za života smluvních stran (neodvolatelnost smlouvy, neúčinnost jinakého pořízení)“.⁴³ Závěť a dovětek jsou naproti tomu jednostranná právní jednání, která lze v souladu se zásadou autonomie vůle kdykoli změnit nebo zrušit.

Uvedené rozlišení dědických titulů je třeba doplnit zmínkou o pojmu projev poslední vůle zůstavitele, s nímž pracuje § 1481 OZ a označuje jím mimo závěti,

38 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1206/2001

39 NĚMCOVÁ, J. Ochrana oprávněného dědice. Ad notam, 2003, č. 4. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck, 2004. s. 81.

40 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 269.

41 Tamtéž. s. 602.

42 SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: Linde, 2013 s. 49.

43 ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 74.

dědické smlouvy a dovětku také např. prohlášení o vydědění, smlouvu o zřeknutí se dědického práva, listinu o povolání správce pozůstalosti, příkaz k započtení či listiny obsahující odvolání těchto právních jednání.

Dědická smlouva je v zákonném výčtu dědických titulů uvedena na prvním místě, a to před závětí a zákonem. Z našeho právního řádu byla odstraněna občanským zákoníkem z roku 1950 a navrácí se do něj jako institut známý v celé řadě zahraničních právních úprav dědění. Lze ji uzavřít pouze formou veřejné listiny po dosažení zletilosti zůstavitele, v případě omezení jeho svéprávnosti je nutný souhlas opatrovníka. Nelze jejím prostřednictvím pořídit o celé pozůstalosti, čtvrtina musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit na základě své zvlášť projevené vůle, tedy závětí nebo dovětkem, v nichž může odkázat i tuto čtvrtinu smluvnímu dědici. Dědická smlouva stejně jako závěť nebrání zůstaviteli nakládat za svého života bez jakýchkoli omezení se svým majetkem. Na rozdíl od závětí se ale smluvní dědic může dovolat neúčinnosti pořízení pro případ smrti zůstavitele a darovací smlouvy jím uzavřené, které jsou neslučitelné s dědickou smlouvou. Na druhou stranu osoba povolána za dědice nemůže převést své dědické právo na jinou osobu, nedovoluje-li to dědická smlouva. Zvláštní ustanovení řeší možnost manželů, popř. snoubenců uzavřít mezi sebou dědickou smlouvu.

Závěť je pojednána v následující kapitole této práce, na tomto místě je ale nasnadě učinit poznámku k jejímu systematickému zařazení před dědickou smlouvou v druhém dílu Hlavy III druhé části občanského zákoníku, přestože v § 1476 OZ je uvedena až za ní a dědická smlouva má oproti závěti větší právní sílu. Důvodová zpráva k OZ to zdůvodňuje tím, že „závěť je obvyklejší a čtenější způsob, jímž se o pozůstalosti pořizuje“.⁴⁴

Dovětek je, jak bylo výše zmíněno, jen pouhým doplněním závětí a nikoli zvláštním dědickým titulem. Zůstavitel jím může nařídí odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, uložit příkaz nebo doložit čas. Musí přitom splnit náležitosti stanovené zákonem pro závěť. Dovětkem tudíž není např. „dopis, v němž zůstavitel sděluje, že učinil poslední pořízení a že v něm učinil určitý odkaz třetí osobě“.⁴⁵ § 553

44 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 613.

45 Vážný 11.638. Citováno podle ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 75.

ABGB charakterizoval rozdíl mezi závětí a dovětkem následovně: „Poslední pořízení nazývá se závětí, je-li v něm ustanoven dědic; obsahuje-li však pouze jiná opatření, nazývá se dovětkem.“

Na tomto místě je ještě nutné podotknout, že stejně jako dovětek není dědickým titulem ani odkaz (legát), jehož prostřednictvím uloží zůstavitel svým dědicům nebo konkrétnímu dědici, aby vydali určité osobě v odkazu určenou věc, popř. zřídili právo. Právo odkazovníka (legatáře) na vydání této věci tedy působí vůči dědicům, a to ať věc náleží do pozůstalosti nebo do majetku dědiců. Problematika odkazů je podrobněji rozebrána v části této práce věnované obsahovým náležitostem závěti.

Zákon jako dědický titul je v § 1476 OZ uveden až na posledním místě, na rozdíl od úpravy v předchozím občanském zákoníku, která jeho umístěním na první místo sugerovala „nesprávnou představu, že dědění ze zákona má přednost před děděním podle pořízení zůstavitele“.⁴⁶ Důvodová zpráva ovšem poukazuje na to, že podle zákona se dědí nejčastěji a zákonná posloupnost proto „odráží obecný zákonodárcův spravedlnostní úsudek ladící s běžnou představou o normálním uspořádání rodinného života“.⁴⁷ Platný občanský zákoník oproti dosavadní úpravě zvyšuje počet zákonných dědických tříd ze čtyř na šest, čímž dochází k rozšíření okruhu dědiců i na takzvané směřící se dědice⁴⁸, tedy osoby, které byly ve vztahu k zůstaviteli v natolik vzdáleném příbuzenském vztahu, že jeho úmrtí nevnímají jako tak podstatnou citovou újmu jako jeho děti, manžel, rodiče a další nejbližší příbuzní. Zahrnutím těchto vzdálenějších příbuzných je naplněna výše zmíněná zásada, že soukromý majetek má zůstat spíše v soukromých rukou než v rukou státu, kterému by připadl jako odúmrtí v případě neexistence jiných dědiců. Další podstatnou změnou je zmenšení povinného dílu nepominutelného dědice, o němž bude pojednáno v kapitole zabývající se závětí.

2.3.5. Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí a vzdání se dědictví

Každý z těchto tří právních institutů umožňujících dědici nenabýt dědictví lze uplatnit v jiném okamžiku a je vázán na odlišné podmínky. Z tohoto důvodu lze v danou chvíli uplatnit jen jeden z nich, a to v závislosti na tom, zda zůstavitel už zemřel nebo zda marně uplynula lhůta k odmítnutí dědictví. Tyto právní instituty se dále liší tím, zda

46 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 602.

47 Tamtéž. s. 605.

48 Pochází z německého výrazu die lachende Erben.

je možné je uplatnit v řízení o pozůstalosti nebo mimo něj, zda se jedná o jednostranné nebo vícestranné právní jednání, jakou formu mu zákon předepisuje (ústně do soudního protokolu, písemně, veřejnou listinou), zda je možno tento projev vůle odvolat či zrušit, zda lze k němu zplnomocnit jinou osobu a zda jím lze přímo a výslovně určit osobu, která bude dědit místo dědice, bude-li s tím ovšem souhlasit.⁴⁹

Za života zůstavitele se může předpokládaný dědic (též nazývaný presumptivní, nebo čekatel dědického práva⁵⁰) svého dědického práva, které má v budoucnosti teprve vzniknout, pouze zřeknout, nemůže ho zcizit ani s ním jinak naložit, což by odporovalo zásadě *nemo plus iuris ad alius transferre potest quam ipse habet*, podle níž nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, a v tomto případě předpokládaný dědic dědictví ještě nenabyl, takže s ním nemůže jako vlastník nakládat. Dědic se dědického práva zříká i ve vztahu ke svým potomkům a přichází jím též o nárok na svůj povinný díl, pokud jej má. Naopak to ale neplatí, neboť zřeknutí se povinného dílu není spojeno se zánikem práva dědit na základě zákonné dědické posloupnosti. Zřeknutí (renunciace) se provádí smlouvou dědice se zůstavitelem, přičemž je vyžadována forma veřejné listiny, jíž je podle § 3026 odst. 2 OZ notářský zápis. Pro zrušení práv a povinností z ní vyplývajících ale postačí dodržení zákonného požadavku písemné formy. Zřící se dědického práva lze i ve prospěch jiné osoby, přičemž toto právní jednání nabude platnosti, pouze pokud se tato osoba stane dědicem, naopak pokud by např. byla vyděděna nebo zemřela před zůstavitelem, zřeknutí se dědictví v její prospěch platné nebude.

Odmítnout dědictví lze platně až po smrti zůstavitele, ovšem jen pokud to není vyloučeno dědickou smlouvou, jejíž stranou je odmítající dědic. Nepominutelný dědic může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu, u ostatních dědiců je odmítnutí dědictví pod podmínkou, s výhradou nebo jen zčásti neplatné, mohou tudíž dědictví odmítnout pouze jako celek, respektive celý svůj dědický podíl. Jednoměsíční lhůta k odmítnutí dědictví výslovným prohlášením vůči soudu běží ode dne vyrozumění dědice soudem o právu odmítnout dědictví a o právních následcích tohoto odmítnutí. Uplynutím této lhůty právo zaniká. Odmítne-li dědic platně dědictví, hledí se na něj,

49 KONDROVÁ, M. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci. Ad Notam. 2014, č. 1. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o. 2014. s. 6.

50 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 607.

jako by ho nikdy nenabyl. K odmítnutí se nepřihlíží, pokud již dědic dal svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout. Právně irelevantní je též projev vůle dědice, jímž odvolá své prohlášení o odmítnutí dědictví, popřípadě o jeho neodmítnutí či přijetí.

Vzdání se dědictví ve prospěch jiného oprávněného dědice připadá v úvahu, teprve pokud dědic ve stanovené lhůtě dědictví neodmítl. Vzdání se děje před soudem v rámci řízení o pozůstalosti a vztahuje se i na povinný díl, a to s účinky i pro potomky dědice. Svým nesouhlasem dědic, v jehož prospěch ke vzdání došlo, způsobí, že se ke vzdání nepřihlíží. I po vzdání se dědictví ovšem má dědic povinnost splnit příkaz, odkaz nebo jiné opatření, jež má podle zůstavitelovy vůle splnit jen osobně.

3. Dědění ze závěti

3.1 Pojem závěti

Nová úprava dědění na rozdíl od té v předchozím občanském zákoníku neponechává vymezení pojmu závěti na právní teorii, popř. aplikační praxi, když ji v § 1494 odst. 1 OZ definuje jako „odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz“. Toto kompaktní a vyčerpávající vymezení závěti je téměř doslovně přejato z § 522 ABGB, v němž se o ní ovšem ještě hovoří jako o posledním pořízení. Občanský zákoník z roku 1950 ve svém § 534 obsahoval obdobné vymezení závěti, pouze vypustil při charakteristice projevu zůstavitelovy vůle slovo odvolatelný. V občanském zákoníku z roku 1964 ale definici závěti nenalezneme, přestože v něm byla závěť jediným povoleným pořízením pro případ smrti, dědická smlouva a dovětek z dědického práva bez náhrady zmizely už od 1. 1. 1951, přičemž dědické smlouvy uzavřené před nabytím účinnosti občanského zákoníku z roku 1950 pozbyly platnosti. Nad rámec legální definice v § 1494 odst. 1 OZ lze dodat, že závěť je neadresované právní jednání mortis causa, tedy podmíněné právní jednání, jehož účinky jsou vázány na odkládací podmínku smrti zůstavitele, o níž je jisté, že nastane, ale není dopředu známo kdy.⁵¹

Podstatnou částí definice závěti je, že zůstavitel jejím prostřednictvím zůstavuje pozůstalost nebo podíl na ní, popř. závěť zrušuje osobně, tedy „není možné, aby tyto úkony za zůstavitele učinil jeho zástupce (zákonný nebo na základě plné moci).“⁵² S tím také souvisí nemožnost pořídit tzv. společnou závěť, kdy by v jednom právním jednání byly obsaženy projevy vůle více osob ohledně rozdělení jejich pozůstalosti. Tento zákonný zákaz částečně kompenzuje možnost manželů povolat se navzájem v dědické smlouvě za dědice, popř. odkazovníky. V kontextu evropského práva je na tomto místě nutné poukázat na nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin

51 BARTOŠ, J. Krátce k výpočtu povinného dílu neopominutelných dědiců a k pojmu dědic. Ad notam, 2011, č. 3. Praha: Notářská komora v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o., 2011. s. 22.

52 R 7/09. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 195.

v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení ze dne 4. července 2012, jehož úvodní výkladová ustanovení v čl. 3 odst. 1 písm. d) počítají mezi pořízení pro případ smrti vedle závěti a dědické smlouvy také společnou závěť. Čl. 3 odst. 1 písm. c) vymezuje společnou závěť jako závěť ustanovenou dvěma či více osobami v jedné listině. Formální platnost společných závětí se posuzuje podle čl. 27 tohoto nařízení, to ale podle čl. 75 odst. 1 neplatí pro členské státy Evropské unie, které jsou smluvními stranami Haagské úmluvy ze dne 5. října 1961 o právu použitelném na formu závětí. Čl. 27 nařízení stanoví, že písemně vyhotovené pořízení pro případ smrti je platné co do formy, pokud jeho forma vyhovuje právnímu řádu státu, v němž bylo vyhotovené, jehož byl zůstavitel státním příslušníkem nebo v němž měl zůstavitel bydliště, popř. obvyklý pobyt v době vyhotovení pořízení nebo v době smrti. U nemovitostí, o nichž zůstavitel pořídil, se formální platnost závěti posuzuje podle práva členského státu, v němž se daná nemovitost nachází. Jak již bylo uvedeno, platný občanský zákoník společnou závěť více zůstavitelů nepovoluje, na rozdíl od § 1249 ABGB, který manželům umožňoval poříditi vzájemnou závěť, resp. stanovil, že „manželům je dovoleno v jedné a téže závěti ustanoviti za dědice sebe obapolně, nebo také jiné osoby. I taková závěť je odvolatelná; z odvolání jedné strany nelze však usuzovati na odvolání druhé strany.“

V závěru této podkapitoly se na závěť ještě musíme podívat z pohledu hierarchie dědických titulů podle jejich právní síly, kdy nejvýše stojí dědická smlouva, která má při rozhodování o dědických nárocích přednost před závětí, jež má zase přednost před zákonnou dědickou posloupností. Může ovšem dojít k situaci, kdy se uplatní více dědických titulů vedle sebe, např. když zůstavitel nepořídí v závěti o celém svém majetku, zbytek se rozdělí podle zákonné dědické posloupnosti. Při pořizování dědickou smlouvou navíc musí zůstat čtvrtina pozůstalosti volná, aby o ní mohl zůstavitel poříditi podle své zvlášť projevené vůle. Pokud tak neučiní závětí nebo odkazem, nastoupí ohledně této části jeho majetku opět dědická posloupnost podle zákona.

3.2 Pořizovací způsobilost

Ke své platnosti závěť vyžaduje, aby byla pořízena způsobilým zůstavitelem, čímž je chráněn především sám zůstavitel, aby např. v důsledku své nesvéprávnosti nepořídil o svém majetku způsobem, který by poškodil jeho zájmy nebo zájmy dědiců.

V průběhu času se okruh podmínek pořizovací nezpůsobilosti, které jsou negativním vymezením rozebíraného právního institutu, zmenšoval v zájmu umožnění pořízení závěti co největší množině osob zmírněním nebo odstraněním věkových a jiných limitů. Podle ABGB nebylo možné zříditi poslední pořízení při nedostatku zdravého rozumu, soudním prohlášením zůstavitele za marnotratníka, složení řeholního slibu (a s ním spojeného slibu chudoby) a při nedostatku věku, kdy osoby do čtrnácti let nemohly pořizovat vůbec, osoby do 18 let pouze ústně před soudcem nebo notářem, jejichž úkolem bylo ověřit, zda je projev vůle těchto osob svobodný a vážný.

Občanský zákoník z roku 1950 vzhledem ke společenským změnám omezil důvody pořizovací nezpůsobilosti na nesvéprávnost a nedostatek věku. Z pořizování závětí byly vyloučeny osoby i částečně zbavené svéprávnosti, čímž došlo ke zpřísnění oproti ABGB. Co se věku týká, osoba starší 15 let a mladší 18 let mohla pořídit závět' pouze formou notářského zápisu (už ne před soudem) a to pouze o majetku, který nabyla v závislosti na své práci, ale bez ohledu na jeho hodnotu. Mohlo tedy dojít k situaci, kdy jí bylo dovoleno pořídit o majetku výrazné hodnoty, který si např. koupila za výhru z losu koupeného za vydělané peníze⁵³, ale ne o majetku nepatrné hodnoty, který např. zdělila nebo získala darem. Plná pořizovací způsobilost byla vázána na dosažení zletilosti, tedy 18 let věku, ne ovšem v případě uzavření manželství nezletilcem, přičemž takovéto manželství bylo stejně jako dnes dovoleno uzavřít po dosažení 16. roku věku.

Občanský zákoník z roku 1964 stejně jako jeho předchůdce nedával možnost pořídit závěti osobám zbaveným svéprávnosti nebo v ní omezeným. Navíc byla ovšem odstraněna možnost nezletilců starších 15 let pořizovat formou notářského zápisu v návaznosti na výklad § 9 tohoto zákoníku, který přiznával nezletilci způsobilost pouze k právnímu jednání odpovídajícímu svou povahou jeho rozumové a mravní vyspělosti. Tento stav trval až do účinnosti novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb.

Platný občanský zákoník řeší pořizovací nezpůsobilost v § 1525 až 1528 a v zásadě přebírá předchozí úpravu. Pořizovat závěti nemohou nesvéprávné osoby, pouze formou notářského zápisu tak mohou činit nezletilci starší 15 let bez souhlasu zákonného zástupce a osoby omezené ve své svéprávnosti. Pokud ale došlo k omezení svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních

53 Příklad převzat z BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 53.

látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, může pořizovat nejvýše o polovině pozůstalosti. Osoba omezená ve svéprávnosti v tom směru, že není způsobilá pořizovat vůbec, může ovšem platně pořídit jakoukoli formou, uzdraví-li se a je schopná projevit svou vůli, a to i před vrácením svéprávnosti rozhodnutím soudu.⁵⁴

3.3 Náležitosti vůle a jejího projevu

Zákonné stanovení náležitostí vůle a jejího projevu v závěti představuje vedle úpravy pořizovací způsobilosti další prostředek ochrany zůstavitele a snaží se zabránit tomu, aby byla za platnou považována taková závěť, která pro nedodržení povinných náležitostí nemusí přesně vyjadřovat skutečnou vůli zůstavitele a tím může omezit jeho pořizovací svobodu.

Zdůrazněním toho, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné (§ 574 OZ) spolu s výrazným respektem k vůli zůstavitele se současná úprava do značné míry vrátila v čase před socialistické občanskoprávní kodifikace k poměrně bezformálnosti ABGB, který vycházel z premisy, že účelem ustanovení o náležitostech projevu vůle zůstavitele v závěti je splnit tuto vůli, nikoli ji zmařit.⁵⁵ Musela být ovšem učiněna svobodně, bez nátlaku⁵⁶ nebo podvodu a být prostá podstatného omylu v osobě dědice nebo v odkázané věci. Nesprávné pojmenování osoby dědice ovšem bylo přípustné, pokud mohla být vzhledem k okolnostem spolehlivě identifikována. Projev vůle musel být učiněn vážně a srozumitelně, a to i v jiném přeložitelném jazyce nebo nečitelným písmem, které ovšem byl schopen rozluštit znalec písma. Vůle také musela být projevena určitě, tedy ne pouhým přitakáním návrhu, který byl zůstaviteli učiněn jinou osobou, např. dědicem.

Občanský zákoník z roku 1950 již dovoľoval pro projev zůstavitelovy vůle pouze písemnou formu a zůstavitel mohl vzhledem k výraznému okleštění institutu odkazu platně pořídit pouze o vlastním majetku. Závěť se posuzovala podle významu textu v jeho celku, tedy bez lpění na přílišných formalitách, ovšem rozšířil se okruh

54 FRINTA, O. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. Právník, 2008, č. 1. s. 1209.

55 ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 92.

56 Nátlakem nebylo přemlouvání zůstavitele dědicem k tomu, aby na něj pamatoval v závěti, ovšem jen pokud při něm nebylo použito výhrůžek nebo fyzického násilí. Viz BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická poslušnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 16.

náležitostí, jejichž nedodržení bylo stíháno absolutní neplatností celé závěti, např. neuvedení celého data sepsání závěti.

Úprava v občanském zákoníku z roku 1964 při výrazném zestručnění svého rozsahu pokračovala v uvedených tendencích, což se výrazně nezměnilo ani po novelizacích zákoníku po roce 1989.

Platný občanský zákoník zdůrazňuje, že závěť je osobním právním jednáním zůstavitele, který z tohoto důvodu „nemůže učinit závěť jen tím, že přisvědčí návrhu, který mu předloží někdo jiný, ani nemůže ustanovení dědice svěřit jinému“.⁵⁷ Neplatnou by byla i společná závěť několika zůstavitelů, která by odporovala zmíněnému osobnímu charakteru projevu vůle jakožto individuálního právního jednání.⁵⁸ Manželé, popř. snoubenci, nemohou stejně jako dosud uzavřít společnou závěť, zákon jim ovšem dovoluje společně pořídit o svém majetku dědickou smlouvou, kterou se navzájem povolají za své dědice nebo odkazovníky. Dědická smlouva ale na rozdíl od závěti není jednostranně odvolatelným nebo změnitelným právním jednáním a jejím stranám z ní plynou povinnosti ještě před smrtí zůstavitele, jak již bylo zdůrazněno ve výkladu o dědických titulech.

Závěť musí splňovat požadavky na právní jednání nutné k jeho platnosti, které jsou stanoveny v první části občanského zákoníku, tedy přítomnost pravé a vážné vůle prosté omylu, která je projevem určité a srozumitelné. Důvodová zpráva podtrhuje důležitost dodržení těchto obecných náležitostí tím, že „dědici, odkazovníci i soud se budou s obsahem poslední vůle zpravidla seznamovat až v době, kdy její původce už nebude s to podat další vysvětlení“.⁵⁹ Zdůrazňuje také, že zůstavitel by neměl nechávat sepsání závěti na poslední chvíli, ale naopak to učinit „při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení, také se zvolením řádné formy pro závěť a s možností přesvědčit se, zda jeho poslední pořízení vyhovuje zákonným požadavkům“.⁶⁰ Na rozdíl od ostatních právních jednání ovšem závěť není možno vykládat tak, jak se jeví jejím adresátům, tedy dědicům, ale tak aby se co nejvíce vyhovělo vůli zůstavitele. Za tímto účelem je zůstaviteli umožněno svoji vůli přímo v závěti upřesnit odkazem na jiné

57 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 615.

58 Není ovšem vyloučeno, aby bylo na jedné listině sepsáno více samostatných závětí více zůstavitelů, pokud nejsou vzájemně podmíněné.

59 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 615.

60 Tamtéž

listiny, které mohou přispět k výkladu obsahu jeho vůle. Pokud tyto listiny splňují náležitosti závěti, budou mít stejné právní účinky jako závěť.

V zájmu co nejpřesnějšího zjištění zůstavitelovy vůle je také v případě pochybností o jejím smyslu potřeba zkoumat mimo samotného textu závěti a souvisejících dokumentů i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle učiněn, pokud je z nich ovšem možné dovodit určitost projevu vůle zůstavitele.⁶¹ Osoba pořizující závěť nemusí být ze zdravotních nebo jiných důvodů schopná vyjádřit svou vůli plně srozumitelným způsobem, zákon navíc nevyžaduje dodržení striktních formálních a strukturálních náležitostí (např. označení dědice plným jménem a adresou bydliště), což zabraňuje tomu, aby docházelo k nerespektování zůstavitelovy vůle jen z čistě formálních důvodů, ale v některých případech může klást větší nároky na prokazování jejího obsahu. Podstatnou náležitostí projevu vůle ale je, že k němu musí dojít v podobě písemného, ústního, technickými prostředky či jinak obdobně realizovaného projevu zůstavitele, tedy slovy § 1497 OZ tak určitě, že nestačí, aby jen přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn. Přisvědčit by mohl pouze na otázku, zda např. jím sepsaná listina obsahuje projev jeho poslední vůle.

Převratným ustanovením z hlediska zjednaní co nejširší pořizovací svobody je § 1494 odst. 2 OZ, které stanoví, že závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, přičemž pro její gramatický výklad není rozhodující pouze obvyklý význam použitých slov, ale i zvláštnosti jazykového projevu zůstavitele, pokud se prokáže, že si navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl. Toto ustanovení může mít široké využití i v případech, kdy u určitých slov v průběhu minulého století došlo k posunu významu a zůstavitel je používá stále v tom z nich, kterému se naučil ve svém mládí. Přínosné by mohlo být i pro cizince žijící v České republice a pořizující v češtině, kteří ale stále dělají v některých frázích chyby.

V praxi nicméně může dojít k případům, kdy bude nutné postupovat proti vůli zůstavitele, a to paradoxně právě proto, aby byl jeho vůli sjednán průchod. Konkrétně kdyby zůstavitel v závěti uvedl, že není určena pro úřady, nečiní ji to neplatnou, neboť rozhodující jsou závěti vyslovené dispozice zůstavitele s majetkem pro případ jeho

61 R 49/1984. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 377.

Vázný 14.462/34. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 122.

smrti, nikoliv způsob, jakým mají být podle jeho přání realizovány.⁶² Podle současné úpravy by sice bylo třeba co možná nejvíce přihlížet k přáním zůstavitele např. ohledně vykonavatele a správce dědictví, ale řízení o pozůstalosti musí obligatorně proběhnout před soudem a není možné provádět jej soukromě. Bylo by však nedostatkem respektu k projevu poslední vůle zůstavitele sankcionovat závěť neplatností kvůli přítomnosti takových pokynů v ní.

Zvláštním případem nově upravovaným v § 1493 OZ je pořízení pro případ smrti zůstavitelem v době, kdy byl v péči zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby, a povolal za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána nebo v něm jinak působí. Povolání těchto osob je platné pouze ve formě veřejné listiny, což ale neplatí, mohl-li zůstavitel po ukončení péče tohoto zařízení bez obtíží pořídit ve formě veřejné listiny. Neučinil-li tak, má se za to, že tím dal najevo, jaká je jeho skutečná vůle. Tato úprava chrání autonomii vůle zůstavitele tím, že osoba sepisující veřejnou listinu má povinnost přesvědčit se, zda byl projev poslední vůle učiněn s rozvahou, vážně a bez donucení.⁶³ Zda bude závěť pořízená v daném zařízení nikoli formou veřejné listiny platná, je ponecháno na rozhodnutí zůstavitele učiněném po opuštění tohoto zařízení.

3.4 Formy závěti

Vedle úpravy základních typů závěti, tedy vlastnoruční, nesepsané vlastní rukou zůstavitele a závěti ve formě veřejné listiny, přivádí nový občanský zákoník zpátky do našeho právního řádu možnost pořídit závěti s úlevami odůvodněnými hlavně mimořádnými podmínkami, za nichž se ji zůstavitel rozhodl pořídit. Zařadili jsme se tak mezi řadu zemí, které znají tyto privilegované formy závětí, jimiž jsou např. sousední státy Německo a Polsko,⁶⁴ čímž dochází k dalšímu kroku směrem k co největší testovací svobodě zůstavitele, která závisí i na možnosti využít ji také v nestandardních podmínkách, které by pořízení závěti jinou formou vylučovaly.

Splnění zákonem předepsané vnější formy závěti je podmínkou její platnosti. Řada formálních náležitostí, např. počet svědků, je stanovena jako ochrana zůstavitele,

62 R 43/1986. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 379-380.

63 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 613-614.

64 Tamtéž. s. 635-637.

který nese psal závěť vlastní rukou, popř. ji ani takto pořídit nemohl. Zásadně je pro závěť vyžadována písemná forma, a to především z čistě praktických důvodů týkajících se nespolehlivosti paměti svědků nebo i možného záměrného tvrzení jiného obsahu závěti, než jaký jim byl sdělen zůstavitelem. V ústní formě může být pořízeno pro případ smrti prostřednictvím privilegovaných forem závěti, ale takovýto projev vůle po stanovené době pozbývá platnosti, pokud ovšem zůstavitel nezemřel a nemůže už tedy pořídit znovu.

Vedle formálních náležitostí stanovených u dané formy závěti je nutné splnit též požadavky ustanovení obecné části občanského zákoníku týkající se právního jednání, závěť proto musí svým obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům a zákonu a nesmí chybět vůle osoby pořizující závěť, resp. musí jít o zjevně projevenou vážnou vůli. Tyto podmínky by nesplňovala např. závěť sepsaná hercem v rámci divadelního představení. O platnou závěť by se též nejednalo, pokud by nebylo možné pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit její obsah ani výkladem. K závěti nesplňující tyto požadavky by se nepřihlíželo, neboť by se jednalo pouze o zdánlivé právní jednání. Související problematika výkladu závěti byla řešena v podkapitole věnované náležitostem vůle a jejího projevu.

Na tomto místě je ještě nutno doplnit, že i závěť postrádající některé formální náležitosti platnosti může být přesto platná, pokud ji uznají osoby zúčastněné v řízení o pozůstalosti.⁶⁵ Opačné řešení by bylo jejich nadměrným omezováním, zvláště když by tyto osoby po skončení řízení o pozůstalosti mohly mezi sebou už bez ingerence soudu získané jmění stejně rozdělit např. darováním tak, jak si to zůstavitel přál.

3.4.1 Holografní závěť

Vlastnoručně napsaná závěť, stejně jako závěť alografní, je v platném občanském zákoníku upravena shodně jako v tom předchozím. Poměrně stručná formulace obsažená v § 1533 OZ říká, že kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše. V praxi ale může při výkladu tohoto ustanovení vyvstat množství otázek, např. co vše může být zahrnuto pod napsání vlastní rukou nebo kde má být v textu umístěn podpis atd. Při jejich řešení je nutné

⁶⁵ Vážný 6576/26. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 77.

vycházet z dosavadní ustálené judikatury a také z výkladů k ABGB, který se svou proklamovanou úctou k projevu vůle zůstavitele více blíží současné úpravě než občanské zákoníky socialistické éry.

Vlastnoruční závěť musí být zůstavitelem sepsána vlastní rukou, tedy nikoli na počítači nebo psacím stroji. Za závěť napsanou vlastní rukou by měla být považována i závěť, již zůstavitel napsal protézou, nohou nebo ústy, pokud takto píše běžně, např. z důvodu ochrnutí rukou,⁶⁶ ne pokud by takto sepsal pouze danou závěť. Toto pravidlo bylo ovšem částečně prolomeno soudním rozhodnutím dovolujícím sepsat platnou závěť nedominantní rukou, jíž zůstavitel běžně nepíše, zůstavitel ale „musí být vždy schopen vlastní rukou psát“,⁶⁷ takto napsaný text tedy musí být čitelný. Písmo nemusí být psací, ale i hůlkové, pokud jím zůstavitel běžně píše, lze tedy text závěti případně porovnat s jinými jím sepsanými listinami. Závěť může být pořízena v jakémkoli existujícím jazyce, praktické problémy by ovšem mohly nastat např. při použití exotického jazyka, k jehož přeložení by se nepodařilo najít překladatele, to ale bude spíše výjimečný případ. Zůstavitel také může zvolit jakékoli písmo, např. i těsnopis, pokud ho běžně používá, použití nezvyklého písma (klínového, runového, hieroglyfického) např. ze zůstavitelovy zlomyslnosti by opět zakládalo problém posouzení, zda text psal skutečně zůstavitel vlastní rukou. Platně může být závěť také napsána částečně tužkou a částečně perem, a to dokonce i se škrty a opravami,⁶⁸ i ty ovšem musí být napsány vlastní rukou zůstavitele, aby bylo prokazatelné, že pochází od něj. Pokud byla určitá slova připsána osobou odlišnou od zůstavitele, bude jejich platnost záviset na tom, zda byla k závěti doplněna v souladu s vůlí zůstavitele. Ale v případě, že by text připsaný jinou osobou tvořil podstatnější část závěti, byl by platný pouze text napsaný zůstavitelem vlastní rukou.

Omezení nejsou stanovena ani pro materiál, na němž bude závěť zachycena, mimo nejčastějšího papíru to může být dřevo, pergamen, kámen nebo jakýkoli jiný materiál schopný trvale a čitelně pojmout psaný text. Z toho důvodu nejspíše nebudou vhodné materiály rychle podléhající zkáze nebo měnící tvar. Co se týká použité psací

66 SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: Linde, 2013. s. 58.

67 Rozhodnutí SRNS 927/2002. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 406.

68 Glaser-Unger 12643. Citováno podle ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 113.

potřeby, mohlo by být problematické sepsání závěti např. rychle blednoucím inkoustem nebo takovou tužkou, která se na papíře snadno rozmaže pouhým třením o jiný papír nebo stykem s tělesným potem.

Na samotný text závěti nejsou kladeny žádné specifické formální požadavky, může být např. pojat jako dopis dědicům. Není též nutné, aby bylo v textu použito slova závěť, neboť právní jednání se podle § 555 odst. 1 OZ posuzuje podle svého obsahu.

Podpis zůstavitele by měl být umístěn až za veškerý relevantní text závěti, neboť v tomto rozsahu kryje její platnost a případně za něj dodatečně dopsané pasáže nebudou brány jako součást závěti, mohou být pouze využity jako dokument sloužící k výkladu závěti, který byl sepsán zůstavitelem a může tedy v případě nejasností ozřejmit obsah a smysl jeho vůle.

Neplatným by byl podpis nečitelný, problematický by jistě také byl podpis napsaný odlišným způsobem, než jak se zůstavitel podepisuje na jiných listinách, pokud by tedy např. ze zdravotních důvodů nebyl schopen psát čitelně a svým dosavadním rukopisem, bylo by vhodnější použít jinou formu pořízení závěti. Zůstavitel se může podepsat celým jménem, pouze příjmením, příjmením a zkratkou křestního jména, ale i pseudonymem, pod nímž je znám a který běžně užívá jako podpis.⁶⁹ Výklad ABGB neuznával za platný podpis ve formě „Tvůj otec“.⁷⁰ Judikatura vykládající předchozí občanský zákoník na tento právní názor navázala s odůvodněním, že „je třeba za podstatné považovat spolehlivé zjištění toho, že podpis na závěti pochází od zůstavitele a že je dán v takové formě, aby nebylo pochybností o totožnosti zůstavitele; že jde zejména o to, aby pisatel závěti byl zcela jednoznačně určen; že podepsal-li zůstavitel závěť alespoň svým příjmením, je tím splněna náležitost podpisu závěti, pokud o totožnosti podpisu zůstavitele nejsou žádné pochybnosti“.⁷¹ Pro srovnání se zahraničními úpravami lze uvést, že podpis ve formě „Tvůj otec“ považuje za přípustný např. polské právo.⁷² Vzhledem k platným občanským zákoníkům proklamovanému respektu k vůli zůstavitele není vyloučena změna ustálené judikatury týkající se tohoto problému, ale do té doby bude vhodné volit výše zmíněné formy podpisu obsahující příjmení, popř. pseudonym zůstavitele.

69 BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 76.

70 Tamtéž. s. 18.

71 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008; R 51/1984. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 378-379.

72 BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 105.

Pokud byla závěť sepsána na více listech papíru, může být podpis uveden až za koncem textu na posledním z listů, závěť v tomto případě bude platná navazuje-li text na sebe a nechybí-li ani jeden z listů.⁷³ Lepším řešením předcházejícím možným nejasnostem se ale jeví podepsat každý z listů a na poslední z nich za konec textu závěti.

Na rozdíl od předchozích právních úprav, které vyžadovaly pod sankcí neplatnosti uvést datum sepsání, resp. podepsání⁷⁴ závěti, § 1494 odst. 1 OZ postihuje neplatností pouze závěť, u níž není zřejmý den, měsíc a rok jejího pořízení, a to pouze pořídil-li zůstavit více vzájemně si odporujících závětí a závisí-li současně právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení.

3.4.2 Alografní závěť

Úprava pořízení závěti, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, byla stejně jako ustanovení týkající se vlastnoruční závěti převzata z předchozího občanského zákoníku. Podle § 1534 OZ musí zůstavitel závěť, kterou vlastnoručně nenapsal, vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

Závěť může být sepsána na stroji, počítači, ale i rukou osobou nebo osobami odlišnými od zůstavitele (pisatel závěti) nebo také částečně zůstavitelem a zčásti těmito osobami. Uvažovat lze také o situaci, kdy zůstavitel sepíše závěť vlastní rukou, ale jiným způsobem, než píše obvykle, např. hůlkovým písmem, a to např. ze zdravotních důvodů. Závěť může zůstavitel také celou sepsat sám písmem, které dlouhodobě používá. Jediným omezením z hlediska užitého písma a jazyka je srozumitelnost zůstaviteli, protože svědkové pouze dosvědčují, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba a že jimi podepsaná listina obsahuje závěť zůstavitele, aniž by museli znát její obsah a aniž by mu tedy museli rozumět. Z hlediska posouzení srozumitelnosti pro zůstavitele je důležité, že pisatel závěti může použít výrazu zůstaviteli cizího, jen když je jím kryta pravá vůle zůstavitele.⁷⁵ Bude se tedy typicky jednat o situaci kdy pisatel závěti nahradí zůstavitelem použitý hovorový výraz slovem spisovným nebo odborným, které má shodný význam. Pokud by ale zůstavitel nerozuměl textu závěti, nemohl by

73 BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 18.

74 R 44/99. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 385-386.

75 Rv I 221/19. Publikováno pod číslem 169 ve VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských. Svazek I. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, 1921. s. 295.

prohlásit, že obsahuje projev jeho vůle.

Svědci nemusejí být přítomni sepsání závěti, což by mohlo být i velmi nepraktické, pokud by např. byla sepisována dlouhodobě a mnohokrát měněna. Jejich přítomnost je vyžadována až při samotném podepisování listiny, o níž před nimi zůstavitel výslovně⁷⁶ prohlásil, že obsahuje jeho poslední vůli. Přípustné by mělo být i prohlášení v podobě zůstavitelovy kladné odpovědi na dotaz svědků, zda listina obsahuje jeho poslední vůli. Rozhodující je, že „prohlášení zůstavitele musí být učiněno výslovně, což znamená, že zůstavitel musí před přítomnými svědky způsobem nevzbuzujícím jakoukoliv pochybnost projevít, že listina obsahuje zůstavitelovu poslední vůli“.⁷⁷

Teprve vlastnoruční podpisy svědků činí závěť pořízenou v této formě platným právním úkonem. § 579 ABGB vyžadoval, aby svědci uvedli u svého podpisu svědeckou doložku, kterou prohlašují, že se podepisují jako svědci závěti. V § 1539 odst. 1 OZ je zvolena formulace „zpravidla připojí doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, podle nichž ho lze zjistit“. Její uvedení je v zájmu svědků samých, neboť neznají obsah listiny předkládané jim k podpisu a mohlo by se tedy v praxi stát, že budou uvedeni v omyl a že se podepíší pod listinu která není závětí, ale např. směnkou.⁷⁸ Ze stejného důvodu musí být podpisy svědků umístěny na samotné listině, popř. jejím rubu, ale ne na obálce, do níž je listina vložena.⁷⁹ Podpisy svědků nemusí být pod závěť připojeny spolu s podpisem zůstavitele, ten se může podepsat kdykoli předtím. Současná úprava již zásadně nevyžaduje pro platnost závěti uvedení data sepsání, takže je víceméně minulostí spor o to, zda se má jednat o datum podepsání závěti zůstavitelem nebo až svědky. Vzhledem k tomu, že alografní závěť je platná až po připojení podpisu svědků, mělo by se jednat o datum podepsání svědky.

Zhotovitelem, resp. pisatelem závěti může být jakákoli osoba, která je schopná zůstavitelův projev poslední vůle věrně a srozumitelně sepsat do formy závěti, logicky tedy musí jejím textu rozumět, na rozdíl od svědků, kteří musí rozumět pouze projevu vůle zůstavitele, kterým jim dává najevo, že listina obsahuje projev jeho poslední vůle. Pisatelem závěti nemůže být osoba, která na jejím základě dědí. Na svědky jsou kladeny

⁷⁶ Podle rozsudku SJ 93/2000 je tento zůstavitelův projev vůle učiněn výslovně pomocí jakýchkoliv slovních výrazů, popř. i obvyklých znamení.

⁷⁷ Rozsudek SJ 93/2000. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 398-400.

⁷⁸ BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 81.

⁷⁹ Toto výslovně stanovoval už zmiňovaný § 579 ABGB.

přísnější nároky, nemohou jimi být osoby nesvéprávné (a proto nezpůsobilé k právnímu jednání), a neznající jazyk nebo způsob dorozumívání zůstavitele, neboť ty by nerozuměly jeho prohlášení. Podle občanského zákoníku z roku 1964 nemohly být svědky také osoby nevidomé⁸⁰, neslyšící nebo němé. Dále nejsou způsobilí svědčit dědic nebo odkazovník, o tom, co se jim odkazuje, osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká, ani jejich zaměstnanec. Svědkem konečně nemůže být osoba, kterou zůstavitel povolal za vykonavatele závěti, nebo která působila jako pisatel závěti, její předčítatel či jako tlumočník. Ustanovení závěti učiněná ve prospěch těchto osob budou platná pouze, pokud je zůstavitel napsal vlastní rukou nebo pokud je potvrdili tři svědci.

§ 1550 OZ stanovuje povinnost mlčenlivosti svědků, pisatele, předčítatele, tlumočníka, schovatele závěti či úřední osoby o obsahu zůstavitelovy poslední vůle pod sankcí odčinění porušením mlčenlivosti vzniklé újmy zůstaviteli. Současná úprava tedy vychází z předpokladu, že „závěť je projevem zůstavitelovy soukromé vůle a záležitostí jeho soukromí. Tomu odpovídá domněnka, že si zůstavitel nepřeje, aby byl obsah jeho poslední vůle zveřejněn některým z těch, kdo při pořízení závěti působili, ledaže je zřejmá jiná vůle zůstavitele“.⁸¹ Újmou zůstavitele by se v této souvislosti mohlo rozumět i to, že osoba starající se o něj s vidinou odměny za vynaložené úsilí a čas by tak přestala činit, poté co by se dověděla, že na ni zůstavitel v závěti nepamatoval. Kdo toto vyžrazení obsahu závěti porušením své povinnosti mlčenlivosti způsobil, má povinnost vzniklou újmu zůstaviteli na svůj náklad či jinak nahradit,⁸² tedy např. zajistit mu placenou ošetřovatelku nebo se o něj sám starat.

Dalším typem alografní závěti je závěť nevidomé osoby a osoby, která neumí číst nebo psát, popř. kumulativně ani číst ani psát. Nevidomý zůstavitel projeví svou poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která je nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Nakonec zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

Pro osobu, která neumí číst nebo psát, popř. obojí, je předchozí postup

80 Osobou nevidomou se podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004 rozumí fyzická osoba, jíž zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.

81 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 638.

82 ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720). Dědické právo. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 156.

modifikován v tom směru, že obsah listiny musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí a který musí ovládat i všichni svědci.⁸³ Stejným způsobem zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V závěti musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo ji napsal, přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že obsahuje jeho poslední vůli, popř. jaký zvláštní způsob dorozumívání zvolil. Závěť vyžaduje i podpis zůstavitele, pokud neumí psát, učiní podle § 563 OZ na listině rukou⁸⁴ nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno jednajícího, aby nedošlo k situaci, kdy by nebylo jasné, kdo závěť pořídil. Nešlo-li by postupovat takto, je nutné zvolit formu veřejné listiny.

3.4.3 Závěť ve formě veřejné listiny

Tento typ závěti může být podle současné právní úpravy, přesněji podle § 3026 odst. 2 OZ, pořízen pouze formou notářského zápisu, obecný výraz veřejná listina byl zákonodárcem zvolen pro případ, že by v budoucnosti mohla být závěť sepisována např. advokáty.⁸⁵ ABGB umožňoval pořídit závěť ve formě veřejné listiny písemně (donesením listiny obsahující projev poslední vůle notáři) nebo ústně (do soudního protokolu) před soudem. Tato možnost byla zrušena až § 6 zákona č. 52/1954 Sb., o rozšíření působnosti státního notářství.

V současné době tedy zákon umožňuje pořídit závěť ve formě veřejné listiny pouze jako notářský zápis, který musí splňovat náležitosti stanovené v § 63 an. NŘ. Pokud by chyběly takové náležitosti, bez nichž by nebylo možné rozeznat formu notářského zápisu, účastníky nebo další zúčastněné osoby, nebo náležitosti, které jsou u notářského zápisu nezbytnými (např. potvrzení o tom, že byl zápis po přečtení účastníky schválen), nelze tuto písemnost považovat za notářský zápis, tedy ani za veřejnou listinu ve smyslu § 1537 OZ.⁸⁶ Úřední osoba, tedy notář, sepisující veřejnou listinu o závěti má povinnost se přesvědčit, zda se projev poslední vůle zůstavitele děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

Forma notářského zápisu je obligatorně předepsána pro pořízení pro případ smrti

83 Mohla by jím být např. znaková řeč, psaní textu na papír atd.

84 Za účinnosti ABGB bylo považováno za vlastnoruční znamení ruky otisknutí palce, znamení tří křížků nebo podpis v hebrejštině. Viz BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 21.

85 BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 131.

86 R 61/1977. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 373-374.

osob, které nemohou číst a psát ani se podepsat či učinit namísto podpisu na listině rukou nebo jinak vlastní znamením, dále pro osoby, které dovršily patnáctý rok věku a dosud nenabýly plnou svéprávnost, a osoby ve svéprávnosti omezené, které pořizují v rámci tohoto omezení. Pořizuje-li závěť osoba nevidomá nebo osoba s jiným smyslovým postižením, musí být obdobně dodrženy náležitosti popsané výše u alografní závěti. Ve funkci svědka podle § 66 NŘ nemohou být osoby, které nejsou plně svéprávné, osoby nevidomé, neslyšící nebo němé a osoby, které nemohou číst nebo psát. Dále se jedná o osoby blízké zůstaviteli a osoby, které mají zájem na jeho právním jednání a jeho obsahu nebo se jich týká jinak, a pracovníky notáře.

Notář po sepsání závěti ve formě notářského zápisu nebo přijetí závěti do notářské úschovy podle § 35c odst. 1 NŘ bez zbytečného odkladu provede dálkovým přístupem zápis údajů do Evidence právních jednání pro případ smrti vedené Notářskou komorou České republiky.

3.4.4 Závěť pořízená s úlevami

S novým občanským zákoníkem se do našeho právního řádu vrátily tzv. privilegované formy závěti, tedy možnost pořídit závěť s úlevami odůvodněnými zejména specifickými podmínkami, za nichž je pořizována. Důvodová zpráva zdůrazňuje důležitost tohoto právního institutu tím, že nelze „vyloučit mimořádné situace, kdy se události z vnějších příčin vyvinou nečekaným způsobem a když člověk, ač má třeba i osud svého majetku po své smrti důkladně promyšlen, nemůže pořídit s obřadnostmi, které zákon vyžaduje pro běžné situace“.⁸⁷

Privilegované formy závěti znalo již římské právo, přičemž jejich specifikem bylo upuštění od některých formálních náležitostí, aby tím bylo pořízení závěti v určitých situacích ulehčeno. Testament pořizovaný na venkově zohledňoval nižší úroveň vzdělání oproti městům tím, že pokud takto pořízená závěť byla v písemné formě, mohl některé z vyžadovaných pěti svědků, kteří neuměli psát, podepsat jejich spolusvědci. U závěti pořizované v době epidemie nakažlivých nemocí, také nazývané jako morový testament, nebyla nutná současná přítomnost všech svědků. Bez svědků se obešla závěť, kterou pořizovali rodiče pouze ve prospěch svých dětí či dalších přímých potomků. Ustanovení ve prospěch jiných osob byla považována za neplatná, pro

⁸⁷ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 635

platnost odkazů se vyžadovalo zůstavitelovo prohlášení před svědky, že celý text závěti jím byl vlastnoručně sepsán a má platit. Poslední z privilegovaných forem závěti byl tzv. vojenský testament, ve své nejstarší podobě též nazývaný testament v šiku. Z podmínek válečného tažení vyplývala jeho úplná bezformálnost, nejdříve byl ale omezen na vojáky v době jejich vojenské služby, později byl umožněn i osobám vojsko doprovázejícím. U nich platil pouze v případě jejich smrti ve válce, u vojáků rok po jejich řádném propuštění z vojska.⁸⁸

Obecný občanský zákoník upravoval úlevy při pořizování závěti v § 597 až 600, přičemž k pořízení privilegovaného testamentu mohlo dojít při plavbě na lodi nebo v místě postiženém morem či podobnou nákazou. V rámci tehdejšího dělení práva na vojenské a civilní byla úprava vojenské závěti vyčleněna podle § 600 ABGB do zvláštních právních předpisů.

V platném občanském zákoníku je upravena obdoba testament pořízeného v době epidemie nakažlivých nemocí jako obecněji pojatá závěť v případě patrného a bezprostředního ohrožení života kvůli nenadálé události, popř. v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Testament pořízený při plavbě na lodi je rozšířen o možnost obdobným způsobem pořídit na palubě letadla. Vojenský testament má formu závěti pořízené před velitelem vojenské jednotky České republiky nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší. Tyto a další platné privilegované formy závěti rozebírají následující odstavce.

V situaci, kdy je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života nebo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události, má zůstavitel možnost pořídit závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. § 1542 odst. 1 OZ na rozdíl od některých zahraničních úprav zvolil obecné pojmy „nenadálá událost“ a „mimořádná událost“ a ponechal jejich výklad v konkrétních případech na soudech. Typicky se však bude jednat o přírodní pohromu, rozsáhlou dopravní nehodu, epidemii atp. Nebude ale stačit, pokud byl nakažlivou nemocí postižen pouze zůstavitel a bylo kvůli nebezpečí nákazy ztíženo přibrání potřebného počtu svědků, pokud se zůstavitel nenacházel při pořizování závěti na místě, kde epidemie této nemoci probíhala.⁸⁹ Svědci mohou o zůstavitelově poslední vůli

⁸⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. Římské právo. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 266-267.

⁸⁹ Glaser-Unger Neue Folge 4979. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 147.

pořídít záznam, což je také doporučitelné v zájmu zamezení případných pozdějších sporů o její obsah, pokud tak neučiní, bude dědickým titulem soudní protokol o výsledku těchto svědků.

Zůstavitel dále může pořídít před starostou obce, na jejímž území se nalézá, nebo před tím, kdo je na základě jiného právního předpisu oprávněn vykonávat pravomoci starosty obce, za přítomnosti dvou svědků. Tato možnost je dána pro situace, kdy je důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve, než by mohl pořídít závěť ve formě veřejné listiny, tedy notářského zápisu. Bez umožnění tohoto způsobu pořízení závěti by mohlo být v některých případech fakticky zabráněno např. osobám upoutaným na lůžko a bez možnosti dopravy do kanceláře notáře pořídít formou veřejné listiny. Důvodová zpráva podtrhuje v tomto smyslu „pojetí obce jako veřejnoprávní korporace a základního územního společenství občanů (čl. 100 a 101 Ústavy, § 1 zákona o obcích č. 128/ 2000 Sb.), jejímž úkolem je podle § 3 zákona o obcích pečovat o potřeby občanů; jde o veřejnoprávní instituci, která je v hierarchii orgánů veřejné moci člověku nejbližší“.⁹⁰ Na stejném místě je jako odpověď na námitky týkající se nedostatku právního vzdělání starostů obcí poukázáno na to, že už jejich stávající působnost vymezená v § 103 an. zákona o obcích vyžaduje dostatečnou úroveň právního vědomí.

Zůstavitel, má-li k tomu vážný důvod, může pořídít závěť na palubě námořního plavidla plujícího pod vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v jejím leteckém rejstříku před velitelem plavidla nebo letadla⁹¹, popř. jeho zástupcem, za přítomnosti dvou svědků. Velitel závěť zaznamená, nebrání-li mu v tom péče o bezpečnost plavby nebo letu, v lodním nebo palubním deníku a bez zbytečného odkladu závěť předá zastupitelskému úřadu, který je nejbližší přístavu, kam plavidlo připluje, nebo místu, kde letadlo přistane. Na platnost závěti nemá vliv, že zůstavitel neměl k jejímu pořízení vážný důvod, nelze ji tedy z tohoto důvodu popřít.

Poslední upravenou formou závěti pořízené s úlevami je možnost vojáka nebo jiné osoby náležející k ozbrojeným silám při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích nechat zaznamenat svou poslední vůli velitelem vojenské jednotky České republiky nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší, a to za

90 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 636.

91 Důvodová zpráva odkazuje na zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, které vyžadují u velitele námořního plavidla i u velitele letadla vysokou míru bezúhonnosti a další osobní kvality.

přítomnosti dvou svědků. Takto lze ale postupovat pouze, pokud voják nemá možnost obrátit se na notáře. Pokud tuto možnost má, je povinností velitele sepsání závěti odmítnout, ale pokud ji přesto sepiše, nevede to k neplatnosti závěti,⁹² což by bylo hlavně ke škodě zůstavitele a tedy v rozporu s co možná největším respektem k vůli zůstavitele, na níž stojí celá současná úprava dědického práva. Zařazení „vojenské závěti do občanskoprávního kodexu reflektuje ve světě převažující nerozlišování mezi občanským a vojenským právem a pojetí závěti jako občanskoprávního institutu, pouze např. v Rakousku nebo Polsku je tento typ závěti upraven ve zvláštním právním předpise“.⁹³

§ 1546 až 1549 OZ upravují další otázky spojené s pořizováním závěti s úlevami. Závěť má být bez zbytečného odkladu předána starostou obce nebo úřadem, který ji převzal od velitele námořního plavidla či letadla nebo velitele vojenské jednotky, do notářské úschovy. U závěti pořizovaných podle § 1543 až 1545 OZ musí osoba, která pořídila záznam závěti, tuto listinu spolu se dvěma svědky podepsat, přečíst ji za jejich přítomnosti zůstaviteli a nechat jej potvrdit, že jde o projev jeho vůle. Splnění těchto náležitostí je nezbytné pro to, aby takto pořizovaná závěť měla postavení veřejné listiny, přičemž podle § 568 OZ potvrzení určité skutečnosti ve veřejné listině zakládá vyvratitelnou právní domněnku toho, že listina pochází od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, kdy byla listina pořizována a prokazuje skutečnost, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena. Při porušení některých formalit se sice závěť za veřejnou listinu považovat nebude, ale bude-li jisté, že spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli, půjde o platnou závěť.

Mimořádným okolnostem pořizování závěti s úlevami jsou přizpůsobeny i nároky na její svědky, kterými mohou být i osoby nezletilé starší 15 let a osoby omezené ve svéprávnosti, ovšem jsou-li způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti. Nezbytný není ani podpis zůstavitele nebo svědka, nemohl-li psát nebo pro jinou závažnou překážku, toto ale musí být v závěti výslovně uvedeno.

Závěť pořizovaná s úlevami má pouze omezenou platnost, a to dva měsíce u závěti pořizované podle § 1542 OZ, resp. tři měsíce ode dne jejího pořizování v ostatních

92 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 637.

93 Tamtéž. s. 636.

případech, přičemž tyto doby nepočnou běžet ani neběží, dokud zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny, aby byla zajištěna ochrana projevu poslední vůle zůstavitele, i když nedošlo k jejímu zákonem vyžadovanému potvrzení veřejnou listinou shodného obsahu.

3.5 Obsah závěti

Obsahem závěti je samotné slovní vyjádření zůstavitelova projevu vůle, kterým závazně vůči všem (erga omnes) dává najevo, jak má být naloženo s jeho majetkem po jeho smrti, resp. komu má jaká jeho část připadnout. Náležitosti formy, vůle a jejího projevu rozebírané v předchozích pasážích této práce slouží k tomu, aby bylo zaručeno, že projev poslední vůle zůstavitele v podobě závěti, dovětku, popř. dalších listin splňujících jejich náležitosti, pochází opravdu od zůstavitele a nedošlo k jejich pozměnění či podvržení jinou osobou. Znovuzavedením právních institutů svěřenského náhradnictví a odkazů současná úprava rozšířila testovací svobodu v několika směrech, a to komu a za jakých podmínek má dědictví, jeho část nebo konkrétní majetková hodnota připadnout. Omezení jsou dána hlavně co do srozumitelnosti, určitosti a vnitřní nerozpornosti závěti, bez kterýchžto vlastností by ani prakticky nebylo možné podle závěti postupovat.

3.5.1 Určení dědiců a jejich podílů

Osobu dědice musí zůstavitel v textu závěti označit takovým způsobem, který umožní její jednoznačné určení a zabrání záměně s jinou. Nejběžnějším označením bude jméno a příjmení, popř. příbuzenský vztah k zůstaviteli nebo bydliště, rodné číslo či také místo, kde se zdržuje a další údaje umožňující odlišení této osoby od jiných. Ve většině případů bude stačit jméno a příjmení, další údaje by byly na místě, pokud by např. v rodině bylo několik osob téhož jména. Přípustné je i označení dědiců pouhým příbuzenským poměrem, např. „synovci, neteře a sestry“, neboť lze jednoznačně určit, kdo jimi v době zůstavitelovy smrti byl, přičemž závětními dědici jsou všechny tyto osoby ve vlastním příbuzenském vztahu k zůstaviteli.⁹⁴ Právníckou osobu povolanou za dědice je třeba označit podle její organizačně právní formy, tedy nejčastěji její obchodní firmou nebo názvem, pod nímž byla zřízena, a sídlem.

⁹⁴ R 54/1991. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 384.

Určení dědiců lze provést též formou tzv. negativní závěti, jež je výslovně upravena v § 1649 odst. 2 OZ, tedy prohlášením, že některý z dědiců, který nepatří do skupiny nepominutelných dědiců, pozůstalost nebo její část nenabude. Vzhledem k nepominutelným dědicům se zůstaviteli při splnění zákonem stanovených podmínek nabízí možnost jejich vydědění. Prohlášení o vydědění osoby, která není nepominutelným dědicem, se posoudí jako negativní závěť.

Dědicem nemusí být již existující osoba, ale závěti lze právnickou osobu, již má majetek zůstavitele připadnout, teprve zřídit, nebo lze dědicem ustanovit právnickou osobu, která dosud nevznikla, za předpokladu, že k jejímu vzniku dojde do jednoho roku od smrti zůstavitele.⁹⁵ Poslední zmíněná možnost byla podle předchozí úpravy neplatná, ale v rámci celkového posunu dědického práva k maximálnímu možnému vyhovění poslední vůli zůstavitele odpadl i tento zákaz. Mezi povolanými dědici mohou být osoby pokládané při zákonné dědické posloupnosti za jednu osobu, k čemuž dojde, když zůstavitel povolá za své dědice obecným výrazem všechny své děti, přičemž jestliže v rámci první a třetí třídy dědiců nepřipadne dědictví potomkovi nebo sourozenci zůstavitele, stane se dědicem místo něj jeho potomek.⁹⁶ Dědici mohou být stanoveny také osoby bez bližšího určení, např. zůstavitelovi zaměstnanci, přičemž jsou jimi ti, kdo do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti. Zůstavitel může rovněž povolát za dědice bez bližšího určení chudé či obdobně určenou skupinu, poté se má za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví použije ve prospěch určené skupiny.

S určením dědiců úzce souvisí určení jejich dědických podílů, které vyjadřují, jakou část majetku zůstavitele ten který dědic získá. Neuvede-li zůstavitel číselné, procentní, zlomkové či jiné vyjádření podílů dědiců v poměru k celé pozůstalosti, platí, že jsou stejné. Majetek lze také rozdělit po jednotlivých věcech a právech, ale v tomto případě může dojít k tomu, že v době vypořádávání majetku již daná majetková hodnota nebude součástí pozůstalosti. Pokud např. zůstavitel v závěti určil dědici konkrétní nemovitost a tuto později převedl na jinou osobu, nelze podle ustálené judikatury mít za to, že by zůstavitel chtěl, aby danému dědici připadl určitý podíl na majetku

95 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 602.

96 ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 87.

vyjádřitelný v penězích a odpovídající hodnotě zcizené nemovitosti.⁹⁷ Odkázáním peněžní částky, která není v rámci pozůstalosti přítomná v penězích, ovšem platně zavazuje ostatní dědice vyplatit tuto částku ustanovenému dědici z jejich majetku, popř. po zpeněžení některých majetkových hodnot z pozůstalosti nebo jiných způsobem připadajícím v úvahu.

Jedinému závětí povolanému dědici připadne celá pozůstalost, pokud mu však byl zůstaven pouze podíl na ní, zbylá část připadne dědicům ze zákona. Při povolání více dědiců bez určení podílů mají tito právo na pozůstalost rovným dílem. Pokud jim zůstavitel určí dědické podíly ale nevyčerpá jimi celou pozůstalost, zbytek připadne zákonným dědicům, což ale neplatí, jestliže zůstavitel povolaným dědicům zůstavil zřejmě celou pozůstalost, pouze při výpočtu podílů nebo věci něco přehlédl. V případě, že zůstavitel vyměřil některým dědicům určité podíly a jiným nikoli, připadne zbylá část pozůstalost dědicům povolaným bez podílů rovným dílem. Pokud by ale pro ně nic nezbývalo, srazí se pro ně poměrně ze všech vyměřených podílů tolik, aby se jim dostalo podílů rovných s dědicem, kterému bylo vyměřeno nejméně. Jestliže se zůstavitel zřejmě přepočtl, provede se v řízení o pozůstalosti dělení tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe.

Uvolněný podíl, tedy podíl dědice, který nedědí a nemá náhradníka, přiroste poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví rovným dílem, popř. přiroste pouze dědicům povolaným bez určení dědického podílu. S uvolněným dědickým podílem přecházejí i omezení s ním spojená, pokud ovšem zůstavitel neprojevil vůli, že se vztahují pouze k osobě povolaného dědice, nebo pokud to plyne z povahy věci.

3.5.2 Náhradnictví

Právní institut náhradnictví je praktickým řešením pro situaci, kdy některý ze závětí určených dědiců zemře dříve než zůstavitel, uzavře se zůstavitelem smlouvu o zřeknutí se dědictví, odmítne ho nebo se ho vzdá, popř. u něj nastane dědická nezpůsobilost, a následkem toho, nejsou-li dědici povoláni rovným dílem nebo bez určení dědických podílů, nepřiroste uvolněný podíl k dědickému podílu jiného závětí

⁹⁷ R 33/1976. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 373.

povolaného dědice a bude muset být rozdělen mezi zákonné dědice.⁹⁸ Tomuto může zůstavitel zabránit určením náhradníka, kterému uvolněný podíl připadne, pokud jej nenabude stanovený dědic. Dále může stanovit i náhradníky náhradníků, přičemž bude dědit ten z nich, který je v jejich výčtu nejbližší osobě, jež dědictví nenabyla.

Zůstavitel má na výběr z tzv. obecného náhradnictví (vulgární substitute), které dovolovala i aplikační praxe předchozího občanského zákoníku, ač v němž výslovně upraveno nebylo,⁹⁹ a svěřenského náhradnictví (fideikomisární substitute). Jeho volba se bude řídit tím, komu a kdy má podle jeho vůle daný majetek připadnout.

Obecné náhradnictví bylo v základních rysech už popsáno výše a jeho účelem je, aby byl majetek rozdělen podle zůstavitelovy vůle, i když jím stanovený dědic z nějakého důvodu tento majetek nenabude. Na určeného náhradníka se budou vztahovat stejná omezení, jaká byla uložena dědici, pokud se nevztahují pouze k osobě dědice nebo to neplyne z povahy věci nebo pokud zůstavitel nevyjádřil vůli, že např. daný odkaz má splnit pouze dědic, protože on má ve svém vlastnictví věc, kterou má vydat odkazovníkovi. Zůstaviteli je vedle toho dána možnost stanovit náhradníky jen pro některé situace, např. když se určený dědic nedožije jeho smrti nebo ztratí dědickou způsobilost atd. Při takovém rozlišování by ovšem mohlo dojít ke sporným momentům, proto § 1508 OZ stanoví jako vykládací pravidlo, že zřídí-li zůstavitel náhradnictví pro případ, že by povolaná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla, má se za to, že náhradnictví zřídil pro oba popsané případy.

Náhradníky mohou být také pouze spoludědicové, přičemž poté se má za to, že chtěl zůstavitel podělit náhradníky v takovém poměru, v jakém vyměřil podíly dědicům. Nejsou-li však mezi náhradníky jen spoludědicové, připadne uvolněný podíl všem rovným dílem.

Obecné náhradnictví zanikne, pokud zůstavitelem povolaný dědic nabude dědictví, a také určil-li náhradníky svému dítěti, které nemělo potomky, pokud toto dítě později zanechá potomky způsobilé dědit, neprojeví-li ovšem zůstavitel v závěti odlišnou vůli.

Účelem svěřenského nástupnictví je dát zůstaviteli možnost dosáhnout toho, aby dědický podíl nabyla určitá osoba (svěřenský nástupce) až prostřednictvím osoby jiné

98 Může nastat i případ, kdy část dědictví je mezi dědice rozdělena rovným dílem a zbylá část po jednotlivě určených věcech. Poté přiroste uvolněný podíl poměrně k podílům dědiců, mezi něž byla část dědictví rozdělena rovným dílem.

99 BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 87-88.

(přední dědic), např. z důvodu nedostatečného věku svěřenského nástupce a s tím spojené nutnosti zajistit po určitou dobu, aby se o daný majetek staral „dočasný vlastník“, z něž poté, co nastane zůstavitelem určená událost, přejde tento majetek na svěřenského nástupce. Jak je z použitých výrazů patrné, nejedná se o náhradnictví, ale o nástupnictví, svěřenský nástupce není náhradním dědicem, ale tím komu má dědictví podle zůstavitelovy vůle připadnout, ovšem až po určité době. Zůstavitel ale musí v závěti určitě stanovit, že zřizuje svěřenské nástupnictví, protože v případě nejasností se podle § 1512 odst. 2 OZ má za to, že zřídil obecné náhradnictví.

Zákonná definice svěřenského nástupnictví nařízeného zůstavitelem mlčky je obsažena v § 1513 OZ, podle něž se o něj jedná, když zůstavitel povolá svému dědici dědice a přitom prvnímu dědici zakáže o zanechaném jmění pořizovat nebo když povolá za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není nebo když povolá dědice s podmínkou či na určitou dobu.

Pokud zůstavitel určí více svěřenských nástupců, může stanovit že po dědici nastoupí vedle sebe nebo po sobě (sukcesivně). Dosah svěřenského nástupnictví je občanským zákoníkem časově omezen pouze, neexistují-li svěřensští nástupci v době zůstavitelovy smrti jako osoby, tedy ani v podobě nascitura. V tomto případě zanikne svěřenské nástupnictví uplynutím sta let od zůstavitelovy smrti bez ohledu na jím případně stanovenou delší dobu. Důvodová zpráva to zdůvodňuje jako vyloučení přeměny pozůstalosti v rodinné svěřenství, které bylo v našem právním řádu zrušené v roce 1924.¹⁰⁰

Svěřenské nástupnictví zaniká, není-li již žádný ze svěřenských nástupců nebo nenastane-li případ pro který bylo zřízeno, dále nabude-li dítě, jehož se svěřenské nástupnictví týká, pořizovací způsobilost, a to v rozsahu povinného dílu. Zanikne také stejně jako u obecného náhradnictví, pokud dítě, jemuž bylo zřízeno v době, kdy nemělo potomka, tohoto potomka později zanechá, nestranoví-li zůstavitel jinak. K zániku dojde také po nabytí svéprávnosti osoby, jíž bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, přičemž se neobnoví ani případným opětovným omezením svéprávnosti této osoby.

Přední dědic má k nabytému dědictví pouze právo poživatele, pokud mu zůstavitel nesvěří právo s ním volně nakládat, ani v tom případě nemá ale právo o něm pořídit pro případ smrti. Nestalo-li se tak, může dědictví zcizit nebo určitou majetkovou

100 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 624.

hodnotu zatížit pouze se souhlasem svěřenského nástupce ve formě veřejné listiny, popř. soudu, který jeho souhlas na návrh dědice nahradí. Toto omezení neplatí při zcizení či zatížení věci z dědictví za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Soud může také na návrh svěřenského nástupce stanovit dědici způsob a rozsah požívání, či hospodaření s věcí přinášející plody nebo užitky. Naloží-li dědic s určitou věcí nabytou z dědictví způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím tento souhlasil, nemá to vůči němu právní účinky, pokud se věc a její vlastník zapisuje do veřejného seznamu. Nezapisuje-li se, bude se jednat pouze o relativní neúčinnost, jejíž určení se svěřenským nástupcem může domáhat u soudu.

3.5.3 Odkaz

Prostřednictvím odkazu může zůstavitel uložit svým dědicům nebo konkrétnímu dědici, aby vydali určité osobě¹⁰¹ individuálně nebo druhově určenou věc, popř. zřídili právo. Právo odkazovníka (legatáře) na vydání této věci tedy působí vůči dědicům, a to ať věc náleží do pozůstalosti nebo do majetku dědiců. Podstatné přitom je, že na odkazovníka spolu s majetkem nepřechází zůstavitelovy dluhy nebo jejich poměrná část, tak jak je tomu u dědiců. Tento institut je tedy vhodným prostředkem, jak např. docílit toho, aby se určitý majetek vyžadující obzvláštní péči (umělecká díla, historické vozidlo) dostal do rukou osoby, která je mu tuto péči schopná a ochotná věnovat, nebo jak obdarovat přítele, přispět peněžní částkou na dobročinný účel či jinak specifickým způsobem určit osud části majetku z pozůstalosti. Odkaz vyžaduje ke své platnosti, aby byl součástí pořízení pro případ smrti, tedy dědické smlouvy, závěti nebo dovětku. Vedle odkazu může být zřízen i takzvaný pododkaz, který ukládá odkazovníku, aby vydal pododkazovníkovi určitou věc nebo zřídil právo. Zůstavitel tak například svému synovci odkáže sbírku známek (odkaz) a uloží mu, aby dal zůstavitelově dceři (pododkazovnici) svůj porcelánový čajový servis (pododkaz).

Z výše uvedeného vyplývá, že zůstavitel nezřizuje odkazovníkovi odkazem dědické právo, ale pouze pohledávku vůči odkazem obtíženému dědici, na jehož straně se jedná o dluh vůči odkazovníkovi. V občanských zákonících socialistické éry byl tento charakter odkazu do značné míry pozměněn, když občanský zákoník z roku 1950 umožnil, aby dědictvím byla i jednotlivá věc či právo, čímž byla popřena zásada

¹⁰¹ Podle § 1596 OZ touto osobou může být i dědic, přičemž se jedná o tzv. přednostní odkaz a dědic se vzhledem k tomuto odkazu bude posuzovat jako odkazovník.

univerzální sukcese a zároveň rozdíl mezi dědictvím a odkazy. Občanský zákoník z roku 1964 už v rámci potírání „buržoazní kazuistiky“ mezi nabytím dědictví a odkazu nerozlišoval vůbec.¹⁰²

Důvodová zpráva uvádí modelovou formulaci odkazu následovně: „Povolávám za dědice A a B a nařizuji jim vydat obraz X jako odkaz C.“¹⁰³ Jako zřízení odkazu je ovšem nutné vyložit každé odkázání jednotlivě nebo druhově určené věci (automobilu, peněžní částky) obsažené v závěti. Může se stát, že odkazy bude pozůstalost takřka vyčerpána a zbudou jen věci nepatrné hodnoty, pak by měli být podle důvodové zprávy odkazovníci, jimž případnou hodnotnější věci (nemovitosti), považováni za dědice a odkazovníci, jimž případnou věci nepoměrně nižší hodnoty (porcelánový servis), za odkazovníky. Dědicové si pozůstalost mohou rozdělit i jinak, neboť určení odkazů nelze chápat jako příkaz zůstavitele, aby si odkázané věci ponechali.¹⁰⁴ Ale i odkazovník se může mimo dědické řízení dohodnout s dědici na vydání jiné věci, než která je předmětem odkazu, pokud z nějakého důvodu netrvá právě na ní. Vyplývá to z toho, že dědici a odkazovníci jsou v postavení dlužníků a věřitelů a není tedy vyloučena novace jejich právního vztahu, dohodnou-li se na ní.¹⁰⁵ Část pozůstalosti, ke které nebyly zřízeny odkazy, popř. o níž nebylo pořízeno jinak, bude rozdělena mezi dědice ze zákona.

Odkaz může zřídit osoba způsobilá pořizovat závěti. V rámci respektu k vůli zůstavitele, který tuto způsobilost postrádá, je ale umožněno této osobě odkázat ze svého majetku odkazovníkovi předměty malé hodnoty. Dalšími podmínkami platnosti odkazu jsou platné pořízení pro případ smrti, jehož součástí odkaz bude, způsobilý odkazovník a způsobilý odkaz. Podle současné úpravy má přítom zůstavitel na výběr mezi zřízením odkazu a darováním pro případ smrti. Proto § 1594 odst. 2 OZ a § 2063 OZ stanoví, že darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Jako darování pro případ smrti se naopak posoudí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Odkaz je na rozdíl od toho odvolatelný a pro jeho zřízení není potřeba splnit tolik formálních náležitostí. Darování pro případ smrti a dědická smlouva

102 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 653.

103 Tamtéž

104 Tamtéž. s. 654.

105 Tamtéž

jsou tedy výjimkami ze zásady obecné nepřípustnosti smluvní vázanosti mortis causa.¹⁰⁶

Odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich dědických podílů, i když odkázaná věc náleží pouze jednomu z nich. Zůstavitel ale může přikázat splnění odkazu konkrétnímu dědici. Každý dědic má právo na poměrné zkrácení odkazu, pokud by mu nezbyla alespoň čtvrtina dědictví nezatížená odkazy. Při zřízení odkazu, kterým zůstavitel pamatuje na určitou skupinu osob (příbuzní, chudí) nebo veřejně prospěšný, dobročinný či podobný účel, může zůstavitel ponechat dědicům nebo někomu jinému, aby určil, jak a které z těchto osob budou odkazem poděleny. Tuto volbu mají dědici, pokud se o ní zůstavitel v poručení pro případ smrti nevysloví, ale pokud tuto volbu nemohou vykonat (např. se nemohou dohodnout), určí odkazovníky soud.

Výše již byla zmíněna možnost zůstavitele zřídit pododkaz, přičemž jeho hodnota může přesáhnout hodnotu odkazu. Nenabude-li odkazovník odkaz, přechází povinnost splnit pododkaz na osobu, které odkaz připadl.

Zůstavitel může při zřízení odkazu nařídít obecné náhradnictví i svěřenské nástupnictví, odkaz může kdykoli odvolat zničením nebo zcizením odkázané věci, jejím změněním ve věc jinou nebo vymožením a vybráním pohledávky, která je předmětem odkazu. Důležitý je přitom úmysl zůstavitele, proto platí, že odkaz nebyl odvolán, když odkázanou věc nabyla jiná osoba nebo byla-li věc zničena či změněna mimo vůli zůstavitele, a také vyrovnal-li dlužník dluh z vlastního popudu. § 1604 až 1619 OZ upravují specifika jednotlivých druhů odkazů, tedy odkaz věcí určitého druhu, určité věci, pohledávky a odkaz dětem a příbuzným.

Závěrem je třeba se zastavit u ustanovení týkajících se nabytí odkazu, k němuž dochází smrtí zůstavitele, přičemž odkázaná věc se nabude způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo, tedy např. nemovitost zápisem do katastru nemovitostí. Před smrtí zůstavitele nemůže odkazovník právo na odkaz převést ani o něm pořídit pro případ smrti. Prohlásí-li způsobem stanoveným pro odmítnutí dědictví, že odkaz nechce, hledí se na něj, jako by právo na odkaz vůbec nenabyl. Z dalších ustanovení stojí za pozornost např. právo odkazovníka na poskytnutí jistoty osobou obtíženou odkazem, a to při odkazu opakovaného plnění nebo při odkazu, jehož plnění se dosud nelze domáhat vzhledem k zákonné lhůtě či podmínce určené zůstavitelem.

106 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 806.

3.6 Vedlejší doložky v závěti

Umožněním zahrnutí vedlejších doložek do obsahu závěti se současná úprava dědického práva navrácí před rok 1950 a nechává zůstaviteli širokou svobodu volby určit, za jakých okolností dědici nabudou dědictví a jak s ním mají naložit, což je jedním z nejvýraznějších projevů respektu k vůli zůstavitele v platném občanském zákoníku a odklonu od socialistického pojetí, které mělo za to, že povolení vedlejších doložek by bylo prodlužováním vůle zůstavitele na úkor žijících osob, které mají už z důvodu své fyzické existence větší právo rozhodovat o majetku, který zdědily. Nepřihlíží se pouze k vedlejším doložkám, které směřují k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, dále k vedlejším doložkám odporujícím veřejnému pořádku nebo takovým, které jsou nesrozumitelné. Neplatná by samozřejmě byla také vedlejší doložka vyžadující protiprávní jednání dědice nebo jednání v rozporu s dobrými mravy. Z ABGB je převzata neplatnost vedlejších doložek ukládajících dědici uzavřít či neuzavřít manželství, popř. v něm setrvat nebo jej zrušit. ABGB naproti tomu dovoľoval zůstaviteli, aby zakázal dědici sňatek s konkrétní osobou nebo v určitý den či období. Platný občanský zákoník umožňuje zřídit dědici nebo odkazovníku právo do doby, než uzavře manželství.

3.6.1 Vykonavatel závěti

Možnost zůstavitele ustanovit vykonavatele závěti, popř. určit mu povinnosti a odměnu, mu dává poměrně účinný prostředek, který zajistí, aby byla pozůstalost rozdělena podle jeho vůle, a to tím, že bude mít v řízení o pozůstalosti svého zástupce. Vybrat ho bude logicky z osob, kterým důvěřuje, tedy hlavně z členů rodiny, ale může určit kteroukoli osobu sobě blízkou, notáře, advokáta nebo právnickou osobu zaměřenou na služby tohoto druhu.¹⁰⁷ Podstatné je, že práva vykonavatele závěti jsou ryze osobního charakteru, nemohou být tedy postoupena jiné osobě.¹⁰⁸ To by bylo popřením vůle zůstavitele, který pověřil konkrétní osobu touto funkcí právě na základě svého vztahu k ní. Zůstavitel ovšem může vykonavateli závěti stanovit jednoho nebo více náhradníků pro případ, že by tuto funkci nepřijal, zemřel v průběhu jejího výkonu,

¹⁰⁷ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 642.

¹⁰⁸ Glaser-Unger 5295. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 162.

odstoupil z ní nebo z ní byl soudem odvolán.

Hlavní povinností vykonavatele závěti je dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře, přičemž mu náleží všechna k tomu potřebná práva. Má tedy např. právo hájit před soudem platnost závěti nebo namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka. Náleží mu také správa pozůstalosti, nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, a to do okamžiku, než případně soud rozhodne jinak. Ze své funkce může kdykoli odstoupit, přičemž odstoupení nabývá účinnosti doručením soudu.

3.6.2 Správce pozůstalosti

Vzhledem k rozlišování pojmů dědictví a pozůstalost bylo opuštěno označení správce dědictví používané předchozím občanským zákoníkem. „Označení ukazuje, že v této funkci jde o správu pozůstalosti, nikoli dědictví, protože dědictvím je pozůstalost jen vzhledem k dědicům, zatímco v tomto případě správce spravuje jmění, které zůstavitel zanechal, nejen v zájmu dědiců, ale i jiných osob (odkazovníků a jiných dědiců apod.). Na rozdíl od vykonavatele závěti je hlavním úkolem správce pozůstalosti péče o jmění, tedy majetková správa.“¹⁰⁹ Podle § 1678 odst 1 OZ se jedná o prostou správu cizího majetku, při níž je podle § 1405 OZ nutno činit vše, co je třeba k jeho zachování. Zůstavitel může správce pozůstalosti či její části povolat veřejnou listinou,¹¹⁰ na rozdíl od předcházející úpravy i bez jeho souhlasu, přičemž správce se musí řídit pokyny vykonavatele závěti, byl-li povolán. Jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu (§ 1569 až 1574 OZ), pokud některý z nich závažně poruší své povinnosti, není-li je schopen řádně plnit nebo při jiném vážném důvodu, má soud možnost ho i bez návrhu odvolat.

3.6.3 Podmínka

Ustanovení o podmínkách v závěti vycházejí z úpravy v ABGB, který pro ně používal pojmu výminky a spolu s příkazem a určením času je označoval jako způsoby omezení posledního pořízení.

Podmínka činí nabytí dědictví závislé na tom, zda v budoucnosti nastane

109 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 642.

110 Vykonavatel závěti, jemuž bude náležet postavení správce pozůstalosti, pokud do této funkce zůstavitel nepovolal jinou osobu, ale podle § 1554 odst. 2 OZ může být povolán i soukromou závětí.

zůstavitelem určená právní skutečnost, k čemuž často může přispět dědic či odkazovník svým aktivním konáním (právním jednáním), když např. dostuduje vysokou školu. Ke splnění některých podmínek může dojít nezávisle na jejich vůli, např. pokud se týká smrti určité osoby či jiné právní události. Odkládací (suspenzivní) podmínka podmiňuje nabytí dědického práva či odkazu, tím že nastane daná událost, zatímco u rozvazovací (rezolutivní) podmínky dědické právo či právo na vydání odkazu s touto událostí naopak zaniká.¹¹¹ Z toho plyne, že podmínkou nabytí dědictví či odkazu zatíženého odkládací podmínkou je to, aby dědic či odkazovník zůstavitele přežil a byl způsobilý dědit, bez čehož by nemohla být podmínka splněna. § 703 ABGB vyžadoval, aby obmyšlená osoba přežila splnění výminky a byla v této době způsobilá dědit, ne aby nutně přežila zůstavitele, což se jeví z jejího pohledu jako spravedlivější řešení. § 900 ABGB stanovil, že „právo, připověděné pod podmínkou odkládací, přechází také na dědice“. Podle platného občanského zákoníku však pro neexistenci podobného ustanovení dědické právo nebo právo na odkaz nepřejde na dědicovy či odkazovníkovy dědice, pokud tato osoba sice přežila zůstavitele, ale zemřela před splněním podmínky. A to ani v případě, že by tuto podmínku mohli její dědici sami splnit a naplnit tak vůli zůstavitele.¹¹²

Splní-li dědic či odkazovník podmínku už za života zůstavitele, ať už vědomě nebo např. omylem, je rozhodující, zda podmínkou požadované jednání může být po smrti zůstavitele opakováno. Pokud ano, musí dědic či odkazovník toto jednání vykonat po smrti zůstavitele znovu.¹¹³

Na nemožnou rozvazovací podmínku se hledí jako na nenapsanou, nikoli neplatnou, protože jinak by mohlo „být neplatným i povolání dědice nebo odkazovníka na základě takové podmínky“.¹¹⁴ Neplatným naproti tomu bude udělení práva s nemožnou odkládací podmínkou, přičemž se může jednat o podmínku nesplnitelnou už v okamžiku, kdy zůstavitel sepsal závěť, nebo až následně, např. když zanikla konkrétní vysoká škola, kterou zůstavitel určil svému dědici vystudovat, dříve než tak

111 Např. když sestra zůstavitele získá práci a z toho důvodu jí už nebude z pozůstalosti vyplácena zůstavitelem určená měsíční renta.

112 ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 175.

113 Např. pokud by bylo podmínkou nabytí dědictví, aby dědic připravil k vydání sbírku básní zůstavitele. Dědic je přitom nechal vydat už za jeho života, ale zůstavitel k ní do své smrti ještě několik básní připsal, takže povinností dědice je splnit podmínku podruhé po zůstavitelově smrti.

114 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 643.

dědic stačil učinit.¹¹⁵

3.6.4 Doložení času

Zůstavitel může v závěti omezit dědici nebo odkazovníkovi zůstavené právo tím, že ho nabude jen na určenou dobu nebo tím, že právo nabude později než zůstavitelovou smrtí. Rozdíl od podmínky spočívá v tom, že událost, na niž je vázáno doložení času, v budoucnu nastat musí, např. přesně určené datum, smrt osoby. Z toho důvodu se bude doložení času spojené s událostí, u níž není jisté, kdy nastane, považovat za podmínku. Pokud je jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, hledí se na takové doložení času jako na nemožnou podmínku, jestliže se ale zůstavitel při určení času pouze zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle. Při správném stanovení doložení času, tedy když daná událost musí nastat, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva na dědice osoby, jíž bylo zůstaveno.

Podmínek a doložení času může zůstavitel využít k tomu, aby dědictví připadlo postupně několika dědicům. § 1567 OZ mluví v této souvislosti o předním dědici, kterému dědictví připadlo, a následném dědici, jehož dědické právo je odsunuto do splnění podmínky nebo do doby, kdy nastane doložený čas. Zajištění toho, aby na následného dědice mělo co přejít, je řešeno obdobným použitím ustanovení o svěřenském nástupnictví, přičemž právo předního dědice je omezeno jako právo poživatele a následný dědic po nabytí dědictví má povinnost mu poměrně přispět na jeho náklady na zůstavitelovy dluhy nebo na povinný díl nepominutelného dědice. „Není tudíž možné, aby přední dědic vyrovnal tato pasiva pozůstalostního jmění a aby následný dědic, a to případně i po relativně krátké době [...] od předního dědice převzal jen čistý majetek.“¹¹⁶

3.6.5 Příkaz

Zůstavitel může také dědici nebo odkazovníku v závěti nařídit jak se zanechaným majetkem či jeho částí nakládat, nebo aby něco vykonal nebo opominul. Pokud by se ale příkaz týkal vydání určité věci jiné osobě, musel by být posouzen jako

115 ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 176-177.

116 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 644-645.

odkaz.¹¹⁷ Příkaz má povahu rozvazovací podmínky, takže pokud dědic nebo odkazovník stanovený příkaz nesplní, zaniká mu právo na dědictví, resp. odkaz. Nepominutelnému dědici by ovšem mělo zůstat zachováno právo na povinný díl.¹¹⁸ Uvolněný dědický podíl nebo právo na vydání odkazu osoby, která nesplnila daný příkaz, přechází na dědice či odkazovníka, který přichází v úvahu podle pořízení pro případ smrti nebo zákonné dědické posloupnosti, a to spolu s povinností splnit příkaz pod sankcí ztráty dědického práva či odkazu.¹¹⁹ Zůstaviteli je dána možnost určit i jiné účinky nesplnění příkazu, důvodová zpráva uvádí jako příklad poskytnutí odkazu třetí osobě (poenae nomine relictum).¹²⁰

§ 1569 odst. 2 OZ ošetřuje ochranu dědice a odkazovníka před tím, aby jim zůstavitel příkazem fakticky znemožnil po dlouhou dobu nakládat s dědictvím. Zákaz zcizení nebo zatížení proto zavazuje jím obtíženého dědice nebo odkazovníka pouze, pokud jej zůstavitel nařídil na přiměřenou dobu a je odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany. Není-li tomu tak, může soud na návrh osoby obtížené příkazem rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží. Soud by přitom zřejmě měl mít možnost také přiměřeně zkrátit dobu zákazu zcizení a zatížení, i když to zákon výslovně neuvádí.¹²¹ Při rozhodování o zrušení zákazu zapsaného do veřejného seznamu přitom bude soud posuzovat, zda zájem na jeho zrušení převyšuje zájem na jeho zachování.

Co se týká toho, s jakou mírou přesnosti musí obtížená osoba zůstavitelem stanovený příkaz splnit, navazuje § 1570 OZ na § 710 ABGB, když určuje, že v případě nemožnosti přesně příkaz splnit, musí jej obtížený splnit tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, obtíženému přesto náleží dědické právo či odkaz, i když příkaz nesplnil. Pokud by se ovšem sám úmyslně učinil neschopným příkaz splnit, právo na dědictví nebo odkaz pozbude. Z § 711 ABGB je dále převzato ustanovení, že pokud zůstavitel v závěti vyslovil účel, k němuž něco někomu

117 Vážný 5029. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 187.

118 Glaser-Unger 6422. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 187.

119 Vážný 9905/30. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 187.

120 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 646.

121 ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 186.

z pozůstalosti zanechává, ale neuložil povinnost takto dané věci použít, není takový projev vůle právně závazný, resp. slovy § 711 ABGB, nelze nutit obdařeného, aby „zůstaveného užil k tomuto účelu“. Případné uznání tohoto zůstavitelova přání může dědic či odkazovník odvolat, pokud nebylo jeho prohlášení přijato osobou, v jejíž prospěch byl příkaz zřízen.¹²²

Podstatnou otázkou je, kdo má právo vymáhat splnění příkazu. V první řadě je to samozřejmě osoba, jíž je příkaz ku prospěchu, vedle ní ale také vykonavatel závěti nebo jiná osoba k tomu v závěti povolána. „Tyto osoby v podstatě vystupují jako substituti, kteří mají obstarat splnění zůstavitelovy poslední vůle, když na to již sám zůstavitel dohlédnout nemůže.“¹²³ V případě, kdy směřuje příkaz ku prospěchu více individuálně určených osob, má obtížená osoba povinnost splnit příkaz vůči právnické osobě oprávněné chránit zájmy těchto osob, přičemž při jejich větším počtu má právo volby, ale dalo by se dovodit, že by v zájmu naplnění zůstavitelovy vůle měl vybrat tu z nich, která bude schopná daný účel co nejlépe naplnit a bude k tomu mít potřebné personální a technické vybavení. Ve fázi výběru této právnické osoby by mohla hrát důležitou kontrolní roli osoba vykonavatele závěti, který by měl přispět k tomu, aby obtížený nevybral např. právnickou osobu účelově zřízenou osobou jemu blízkou, u níž by mohly vyvstat pochyby o tom, zda jsou zanechané prostředky rozdělovány s plným respektováním vůle zůstavitele.

Může se též stát, že obtížený neprovede zmíněnou volbu právnické osoby bez zbytečného odkladu, z nějakého důvodu s ní otálí, přičemž v tomto případě může výběr provést soud na návrh osoby, která má na tom právní zájem. Podle důvodové zprávy k tomuto ustanovení se jeví jako účelné svěřit právo k vymáhání příkazu právnické osobě oprávněné chránit zájmy osob, v jejichž prospěch byl příkaz zřízen.¹²⁴ V praxi by bylo problematické, kdyby příkaz vymáhaly přímo osoby, v jejichž prospěch byl zřízen, ale z uvedeného důvodu zatím nemají u koho své právo uplatňovat. V tomto případě by totiž soud zřejmě musel často kvůli omezenosti jmění zanechaného zůstavitelem rozhodovat, které z těchto osob mají na tento prospěch větší právo, přičemž tuto činnost by jistě bylo vhodnější svěřit výše zmíněné specializované právnické osobě. Proto

122 Glaser-Unger Neue Folge 1179. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 191.

123 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 646.

124 Tamtéž

zákonodárce v § 1572 odst. 2 OZ přímo stanovil, že obtížená osoba má příkaz splnit právnické osobě oprávněně chránit zájmy těchto osob, a contrario nikoli přímo těmto osobám. Příkaz může také směřovat k veřejnému prospěchu, např. péče o městskou zeleň, a poté má možnost splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci. Dědice bude konečně ke splnění příkazu nutit i to, že mu podle § 1690 odst. 1 OZ soud nabytí dědictví nepotvrdí, dokud alespoň nezajistí splnění příkazu.

Úprava institutu příkazu v platném občanském zákoníku nepřebírá obsah § 712 ABGB: „Neplatno jest ustanovení, kterým zůstavitel příkazuje svému dědici jednání nemožné nebo nedovolené s dodatkem, že, nesplní-li příkazu, bude povinen poskytnouti odkaz jiné osobě.“ Neplatnost příkazu k nemožnému nebo nedovolenému jednání se tedy bude muset dovozovat z § 580 OZ, který stanovuje neplatnost právního jednání, které se přičí dobrým mravům, odporuje zákonu, nebo podle něj má být plněno něco nemožného.

Zůstavitel může konečně přikázat dědici nebo odkazovníku, aby pod pohrůzkou ztráty nějaké výhody neodporoval závěti, tento zákaz se ale logicky neuplatní ohledně jejich možnosti odporovat pravosti závěti nebo výkladu jejího smyslu, neboť tím by byla nepřiměřeně omezena jejich dědická práva a prakticky vyloučena možnost např. namítat neplatnost podvržené závěti.

3.7 Ochrana nepominutelného dědice

Při určování rozsahu ochrany nepominutelného dědice musel zákonodárce vyvážit dva protichůdné zájmy, a to na jedné straně co nejširší pořizovací svobodu zůstavitele a ochranu osob zůstaviteli nejbližších v souladu se zásadou familiarizace na straně druhé. Ochrana nepominutelného dědice spočívá v jeho právu na povinný díl z pozůstalosti, přičemž opomenutí tohoto dědice v závěti zakládá její relativní neplatnost, které se opomenutý nepominutelný dědic může dovolat. Jestli tak učiní, závisí čistě na jeho vůli, čímž je naplněno právo dědice odmítnout dědictví. Povahu tohoto právního institutu výstižně přibližuje návrh E. Svobody používat místo označení nepominutelný dědic pojem „nepominutelný čekatel“, neboť tato osoba nemá nepominutelné nároky dědické, nýbrž pouze obligační nárok na vyplacení zákonem určeného podílu, a to pouze pokud jí zůstavitel v posledním pořízení neodkázal majetek

odpovídající svou hodnotou povinnému dílu.¹²⁵

Okruh nepominutelných dědiců a velikost jim náležejícího povinného dílu se v občanskoprávních kodifikacích platných na našem území lišily. Podle § 762 ABGB byli nepominutelnými dědici děti zůstavitele a nebylo-li jich, tak jeho rodiče. Následující ustanovení vysvětlovalo, že dětmi se rozumí také vnuci a pravnucci zůstavitele a rodiči všichni jeho přímí předci. Nerozlišovalo se přitom pohlaví, věk, manželský a nemanželský původ nebo míra příbuzenství. Pouze předci byli omezeni 4. dědickou třídou ze zákona, tedy to mohli být prarodiče, nikoli již praprarodiče, u dětí toto omezení nebylo. Postavení nepominutelného dědice měli pouze nejbližší oprávnění dědicové, tedy např. vnuci jen, pokud děti už nežily nebo dědictví odmítly. Povinný díl dítěte činil polovinu toho, co by mu náleželo podle zákonné dědické posloupnosti, u předků to byla třetina. Nárok na povinný díl zanikl zřeknutím se dědictví nebo vyděděním. Na povinný díl nepominutelného dědice bylo možné započíst to, co dědic od zůstavitele získal z posledního pořízení a některé dary získané od zůstavitele za jeho života. Povinný díl mohl navíc zůstavitel dědici odejmout vyděděním k dobru potomků, o němž je pojednáno ve výkladu o vydědění.

Občanský zákoník z roku 1950 řadil mezi nepominutelné dědice zůstavitelovy potomky, rodiče a prarodiče. Nově rozlišoval mezi nezletilými a zletilými potomky, ti první měli nárok na tolik, kolik činila cena celého jejich zákonného dědického podílu, ti druhí měli dostat tři čtvrtiny zákonného podílu. Při neexistenci potomků způsobilých dědit měli postavení nepominutelných dědiců zůstavitelovi rodiče a prarodiče za podmínky, že byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi a práce neschopní, přičemž jim náležely tři čtvrtiny jejich zákonného podílu.

Občanský zákoník z roku 1964 omezil množinu nepominutelných dědiců pouze na potomky zůstavitele. Do roku 1991 platila výše povinných dílů převzatá z předchozího občanského zákoníku, poté došlo k mírnému rozšíření testovací volnosti zůstavitele tím, že zletilý potomek měl nadále nárok pouze na polovinu svého zákonného dědického podílu.

Platný občanský zákoník převzal okruh nepominutelných dědiců, přičemž povinný díl těch nezletilých byl snížen na tři čtvrtiny jejich zákonného podílu, u zletilých se jedná o čtvrtinu. Nepominutelní dědicové mají pouze nárok na peněžní

125 SVOBODA, E. Dědické právo. 1.vyd. Praha: Československý kompas, 1946. s. 61.

částku rovnající se hodnotě jejich povinného dílu, právo na podíl z pozůstalosti mají pouze, pokud se tak dohodnou s dědici ze závěti nebo dědické smlouvy. Současná úprava prohloubila pořizovací volnost zůstavitele, ale může jí být vytýkáno, že neposkytuje ochranu jeho rodičům, prarodičům a hlavně manželovi, jako je tomu např. v úpravě polské či německé (v této je nepominutelným dědicem i zapsaný životní partner zůstavitele).¹²⁶

Na povinný díl nepominutelného dědice je ovšem třeba započítat vše, co tento dědic skutečně nabyl z pozůstalosti odkazem, pododkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením. Této takzvané kolaci (z latinského *collatio*, srovnání) podléhá i to, co nepominutelný dědic nebo jeho předek od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, přičemž zůstavitel může tuto dobu prodloužit. K obvyklým darováním se přitom nepřihlíží. Na povinný díl se dále započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, manželského nebo podobného soužití nebo s nástupem do povolání, započítáním povolání či co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka. Započtení může zůstavitel vyloučit, pokud k výše uvedenému došlo dříve než v posledních třech letech před jeho smrtí. Pokud se však nepominutelný dědic, který byl na svém povinném dílu zkrácen, nedožaduje jeho vyplacení, nebude potřeba tato zákonná ustanovení použít.

3.8 Vydědění

Právní institut vydědění je až na období mezi lety 1964 a 1983 stálou součástí našeho právního řádu, v návaznosti na společenské změny se ovšem v průběhu času výrazně měnil okruh důvodů vydědění. ABGB znal pět důvodů vydědění, ale odpadnutí od křesťanství z nich bylo vyřazeno už roku 1868. Zůstavitel mohl nepominutelného dědice vydědit, pokud jej tento opustil v nouzi, jestliže tedy o jeho situaci věděl a mohl mu reálně pomoci.¹²⁷ Dalším důvodem bylo odsouzení dědice k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře a dovozovalo se, že i k trestu smrti. Důvodem vydědění byl dále takový způsob života dědice, který trvale vyvolával veřejné pohoršení a přičil se veřejné mravnosti, na druhou stranu předkové zůstavitele jím mohli být vydědění pro zanedbání jeho výchovy v době jeho dětství. Posledním důvodem bylo tzv. „vydědění k dobru potomků“. Již z názvu vyplývá, že jej mohl zůstavitel uplatnit, pokud měl vzhledem

126 BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická poslušnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 124.

127 Tamtéž. s. 38.

k marnotratnému životu nepominutelného dědice nebo jeho velkému zadlužení obavu, že jeho povinný díl ujde zcela nebo z větší části jeho dětem. Tento důvod vydědění byl tedy vázán na existenci potomků nepominutelného dědice, k jejichž ochraně ostatně sloužil, přičemž povinný díl musel být z logiky věci zanechán těmto potomkům.

Občanský zákoník z roku 1950 zachoval jako důvod vydědění opuštění zůstavitele dědicem v nouzi a jako další zavedl pravomocné odsouzení dědice pro úmyslný trestný čin, a to i pokud mu nebyl uložen trest odnětí svobody, v tomto ohledu tedy došlo ke značnému zpřísnění úpravy. Posledním důvodem byla situace, kdy dědic trvale odpíral pracovat, a tím porušoval ústavní povinnost pracovat zakotvenou v čl. 32 zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky a dopouštěl se tak těžkého provinění proti zásadám socialistického soužití. K tomuto ovšem nedocházelo, pokud byl dědic ze zdravotních důvodů dlouhodobě neschopný pracovat.¹²⁸

Občanský zákoník z roku 1964 z ideologických důvodů nejdříve institut vydědění ve své značně zestručněné úpravě dědického práva vůbec neobsahoval, nicméně pod tlakem poptávky právní praxe po něm byl roku 1983 tento údajný buržoazní přežitek do něj znovu zařazen. Prvním důvodem vydědění byla situace kdy dědic v rozporu s dobrými mravy¹²⁹ neposkytl zůstaviteli pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech, za podmínky že o stavu zůstavitele věděl a že potřebnou pomoc s ohledem na své majetkové a jiné poměry poskytnout mohl a zůstavitel nebo někdo z jeho okolí ji neodmítl.¹³⁰ Dále bylo možné vydědit potomka, pokud trvale neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, pokud ovšem sám zůstavitel projevoval zájem stýkat se s ním.¹³¹ U prvních dvou důvodů byla v praxi podstatným problémem důkazní nouze v řízení o dědictví, kdy posouzení neposkytnutí pomoci v nouzi nebo nedostatku opravdového zájmu mohlo být do značné míry subjektivní a pokud zůstavitel neshromáždil za svého života potřebné důkazy (např. dopisy, v nichž potomek odmítá poskytnutí pomoci), mohl se dědic snadno dovolat neplatnosti vydědění z těchto důvodů. Jiná situace byla u vydědění kvůli odsouzení potomka pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, a to k podmíněnému i nepodmíněnému a i za pouhý pokus. Posledním důvodem vydědění byl trvale nezřízený

128 BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 63.

129 Původní formulace do roku 1991 zněla „v rozporu s pravidly socialistického soužití“.

130 BEDNÁŘ. V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 100.

131 R 23/98. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 355.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 3992/2008

život potomka, tedy např. propadnutí alkoholismu či hazardním hram, které ohrožovalo i jeho rodinu.

Platný občanský zákoník v zásadě přejal dosavadní důvody vydědění. Jsou jimi neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, neprojevení opravdového zájmu, jaký by nepominutelný dědic o zůstavitele projevovat měl, odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze dědice a vedení trvale nezřízeného života.¹³² Odstranění nejnižší hranice odnětí svobody u důvodu odsouzení pro úmyslný trestný čin je v souladu s úpravou v řadě jiných evropských států a její nahrazení okolností spáchání trestného činu za okolností svědčících o dědicově zvrhlé povaze více odpovídá účelu tohoto důvodu vydědění, tedy ochraně rodiny a majetku zůstavitele, která by nemusela být namíste při odsouzení pro bagatelní (např. nedbalostní) trestný čin.¹³³ Vedle těchto důvodů je v § 1647 OZ obnovena možnost „vydědění k dobru potomků“, která byla popsána výše.

Formální náležitosti vydědění se spolu s časem také do určité míry měnily, vždy ovšem bylo možné vydědit pouze nepominutelného dědice, přičemž vydědění jiné osoby bylo zásadně považováno za tzv. negativní závěť, již bylo vymezením osob, které nemají dědit, ustaveno dědické právo zbylých způsobilých dědiců. Toto je v současnosti výslovně upraveno v § 1649 odst. 2 OZ. V platném občanském zákoníku je výslovně uvedena možnost vydědit i nepominutelného dědice nezpůsobilého dědit. Zůstavitel tedy může nepominutelného dědice vydědit právě z důvodu jeho nezpůsobilosti být dědicem stejně, jako to umožňoval § 770 ABGB, aby existoval „respektabilní projev vůle zůstavitele, který mimo jiné vyloučí případné spory, zda snad zůstavitel za svého života její poklesek prominul či nikoli“.¹³⁴ Pro prohlášení o vydědění, jeho změnu či zrušení se vyžaduje stejná forma jako pro pořízení nebo zrušení závěti, přičemž vydědění může být i součástí závěti. ABGB umožňoval vydědit nepominutelného dědice mlčky, tedy jeho neuvedením v závěti, občanský zákoník z roku 1950 již ale vyžadoval přesné určení důvodu vydědění v textu závěti pod sankcí neúčinnosti vydědění a stejně tomu bylo v občanském zákoníku z roku 1964. Nový občanský zákoník již toto nevyžaduje, protože „zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel

132 Takové chování dědice musí vykazovat známky kontinuálnosti, nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti, jak je zdůrazněno v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

133 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 671-672.

134 Tamtéž. s. 671.

zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vydědovanému potomku¹³⁵. Pokud se ale v řízení o pozůstalosti neprokáže existence zákonného důvodu vydědění, nepominutelnému dědici nárok na povinný díl nezanikne.

Právní teorie nebyla zajedno v tom, zda musí důvod vydědění existovat v době vyhotovení závěti nebo až listiny o vydědění, nejsou-li ovšem obě tato právní jednání obsažena v jedné listině.¹³⁶ Pro zůstavitele se jako výhodnější jeví druhá zmíněná možnost, neboť důvod vydědění může vyvstat až po pořízení závěti a trvání na nutnosti jeho existence již v době jejího pořízení by omezovalo testovací svobodu zůstavitele tím, že by neumožňovalo vydědění s odkazem na skutkový stav, který už fakticky neexistuje. Platný občanský zákoník umožňuje vydědit i podmíněně, tedy důvod vydědění ještě nemusí být v době zřízení vydědění naplněn, ale zůstavitel může svého potomka vidět „od stupně ke stupni klesati, třebas teprve pozdější chování splní skutkovou podstatu“.¹³⁷

Vyděděním může být nepominutelný dědic ze svého práva na povinný díl vyloučen, ale i jen zkrácen, a to v míře závislé na vůli zůstavitele. Dědické právo vyděděného potomka nepřechází na jeho potomky, jestliže tento přežil zůstavitele, pokud zůstavitel neprojevil jinou vůli. Nepřežije-li zůstavitele, jeho potomci dědit mohou, samozřejmě kromě těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z dědického práva.

3.9 Úschova závěti

Vyjma případu závěti pořízené veřejnou listinou, tedy podle současné právní úpravy notářského zápisu, záleží na vůli zůstavitele, komu svěří do úschovy listinu obsahující projev jeho poslední vůle. Může to být dědic povoláný závětí, příbuzný nebo jiná osoba, k níž má zůstavitel důvěru, závěť lze ale také svěřit do notářské úschovy, a to osobním předáním, prostřednictvím zmocněnce nebo i zasláním poštou s doprovodnou žádostí o její přijetí do notářské úschovy.

135 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 673.

136 Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/1986 dospělo k závěru, že v jedné listině může být zahrnut právní úkon obsahující závěť i vydědění. Přitom není rozhodující, zda a jak je tato listina nazvána.

137 ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. s. 439.

Podle § 82 odst. 1. NŘ sepíše notář protokol o přijetí listiny, v tomto případě závěti, a to za účasti žadatele. Pokud byla notáři závěť zaslána poštou, sepíše protokol bez účasti zůstavitele a odešle mu zpátky další vyhotovení protokolu. Toto další vyhotovení také předá zmocněnci zůstavitele, pokud jej zůstavitel zmocnil k jejímu předání notáři. V případě, že přiložená žádost o přijetí závěti do notářské úschovy neobsahuje potřebné údaje předepsané v § 82 odst. 1 NŘ, vyzve notář zůstavitele, aby mu je ve stanovené lhůtě sdělil, a upozorní ho na nepřijetí listiny do notářské úschovy, neučiní-li tak.

Notář po přijetí závěti do notářské úschovy podle § 35c odst. 1 NŘ bez zbytečného odkladu provede dálkovým přístupem zápis údajů do Evidence právních jednání pro případ smrti, dříve nazývané Centrální evidence závětí,¹³⁸ kterou podle § 35a odst. 1 NŘ vede, provozuje a spravuje Notářská komora České republiky. Tato veřejná evidence se podle druhého odstavce vede v elektronické podobě. Jaké údaje se do evidence zapisují a další podrobnosti stanoví Notářská komora svým předpisem, kterým je v současnosti předpis Notářské komory České republiky o Evidenci právních jednání pro případ smrti přijatý sněmem Notářské komory České republiky dne 21. 11. 2013 a schválený Ministerstvem spravedlnosti pod č. j. 743/2013-OSD-ENA/14. § 35c odst. 3 NŘ dále stanoví, že kterýkoli notář vydá osobě, která prokáže právní zájem, opis zápisu z této evidence. Pokud požadovaná listina evidována není, vydá o tom potvrzení.

Při projednávání dědictví soud podle § 140 ZZŘS z úřední povinnosti zjistí z této evidence, zda jsou v ní evidována právní jednání nebo jiné právní skutečnosti, které mají význam pro řízení a pro rozhodnutí o pozůstalosti.

Nespornou výhodou notářské úschovy závěti před jejím uchováváním např. doma nebo u jiné soukromé osoby je její zabezpečení před zničením, ztrátou, odcizením, zneplatněním zásahem jiné osoby a dalšími událostmi nebo zásahy poškozujícími tento projev vůle zůstavitele. Notář vydá podle § 84 odst. 1 NŘ závěť osobě, na jejíž žádost byla závěť do notářské úschovy přijata, nebo osobě, která se prokáže zvláštní plnou mocí opravňující ji k přijetí listiny z notářské úschovy, na níž musí být úředně ověřený podpis zmocnitele. Vydáním závěti ovšem podle § 1579

¹³⁸ Nový název přesněji vystihuje charakter evidence, neboť podle § 35b odst. 1 NŘ se v ní vedle závětí evidují i dědické smlouvy, dovětky, prohlášení o vydědění, povolání správce pozůstalosti, smlouvy o zřeknutí se dědictví ad.

odst. 1 OZ dojde k jejímu odvolání a notář podle § 84 odst. 4 NŘ provede v Evidenci právních jednání pro případ smrti výmaz údajů o této listině a o jejím pořizovateli.

3.10 Zrušení závěti

Z povahy závěti, která je jednostranným právním jednáním zůstavitele, vyplývá možnost jejího odvolání, pro větší názornost je ovšem v její zákonné definici v § 1494 odst 2 OZ výslovně uvedeno, že se jedná o odvolatelný projev vůle. Na rozdíl od jiných institutů se zrušení závěti v čase příliš výrazně neměnilo, respektive už z logiky věci bylo možné závěť zrušit jejím odvoláním zničením listiny, sepsáním nové závěti, popř. zcizením majetku, který závěť rozdělovala, zůstavitelem před jeho smrtí. Poslední způsob, který není uveden v § 1575 odst. 2 OZ, sice závěť nezneplatní, ale nebude na jejím základě možné rozdělit mezi dědice majetek, který už není součástí pozůstalosti. V ABGB je toto označeno jako předpokládané odvolání, respektive je v jeho § 724 stanovena zákonná domněnka, že „o odkazu se předpokládá, že byl odvolán, [...] jestliže [zůstavitel] věc někomu odkázanou zcizil, aniž jí znovu nabyt“.

Výslovné odvolání závěti musí být podle současné právní úpravy provedeno ve stejné formě, jakou zákon vyžaduje pro její pořízení, ale nemusí se tak stát v té samé formě, v jaké byla závěť zřízena, tedy např. závěť ve formě veřejné listiny lze odvolat vlastnoručně sepsanou závětí nebo i jednou z privilegovaných forem závěti, odvolání v této formě má ovšem omezenou časovou platnost. Odvolat lze konkrétně určenou závěť nebo i všechny zůstavitelem doposud sepsané závěti, což by bylo vhodným řešením v situaci, kdy si zůstavitel přesně nepamatuje, kolik jich sepsal a kde se nacházejí, přičemž nechce, aby se po jeho smrti objevila některá z těchto zapomenutých závětí, která by samozřejmě už nemusela odpovídat jeho vůli, ale při neexistenci závěti novější by byla platná a bylo by nutné řídit se jí.

Dále je možné odvolání závěti mlčky, tedy faktická likvidace listiny, která ji obsahuje nebo její zneplatnění např. přeškrtnutím, zamalováním barvou atp. Takto zneplatnit lze logicky pouze závěť pořízenou písemně. Ke zničení závěti musí dojít z vůle zůstavitele, ne nedopatřením, či působením jiné osoby, pokud jí ovšem zůstavitel nepřikázal, aby závěť zničila (např. když toho ze zdravotních důvodů není fyzicky schopen sám).¹³⁹ § 1578 odst. 2 OZ to formuluje tak, že aby došlo ke zrušení závěti

¹³⁹ Je možné uvažovat i o situaci, kdy zůstavitel nechá záměrně zničit listinu se závětí zvířetem nebo přírodní silou.

tímto způsobem, musí z okolností nepochybně plynout zrušovací úmysl zůstavitele, přitom stačí, pokud pouze neobnoví závěť, ač ví, že listina byla zničena nebo ztracena. Co se týká odvolání závěti přeškrtnutím jejího textu, tak rozsah tohoto přeškrtnutí určuje, které části závěti zůstavitel odvolává. Účinky odvolání celé závěti má i přeškrtnutí podpisu za jejím textem. Při více shodných kopiích závěti je ovšem nutné zničit nebo přeškrtnout všechny, pokud je zůstavitel nemá k dispozici, není tento způsob jejího odvolání vhodný. Pokud došlo ke zničení závěti proti vůli zůstavitele, zůstává závěť platná, ale v řízení před soudem bude kvůli její faktické neexistenci takřka nemožné prokázat její obsah (pokud ho např. zůstavitel přesně nesdělil několika svědkům, kteří by byli schopní jej shodně reprodukovat). § 722 ABGB tuto okolnost řešil tak, že se závěť nestane „bezúčinnou, budou-li prokázány náhoda a obsah listiny“.

ABGB dovoľoval odvolat závěť i podmíněně. Ve svém § 720 stanovil, že zůstavitel může dědici zakázat odporovat poslednímu pořízení, a to pod pohružkou ztráty některých výhod, které mu z něj měly plynout. Dědic ovšem mohl odporovat proti pravosti nebo smyslu projevu vůle zůstavitele. Platný občanský zákoník přejal tuto úpravu ve svém § 1574, upřesňuje pouze, že dědic může odporovat proti pravosti závěti nebo výkladu jejího smyslu.

Sepsáním nové závěti se všechny dřívější ruší v rozsahu, v jakém vedle ní nemohou obstát,¹⁴⁰ pokud ovšem neobsahuje jejich výslovné odvolání. Může tudíž dojít k situaci, kdy vedle sebe částečně platí několik závětí, přičemž se ale jeví jako lepší a praktičtější řešení, aby zůstavitel shrnul jejich obsah do jediné listiny a ty dřívější odvolal nebo zničil. Jinak bude nezbytné v řízení o pozůstalosti pečlivě zkoumat, která ustanovení z několika platných závětí dávají dohromady kompletní a vnitřně nerozporný projev vůle zůstavitele. Odlišným způsobem řešil tento problém § 713 ABGB, když stanovil, že „starší závěť zrušuje se pozdější platnou závětí nejen co do ustanovení dědice, nýbrž i co do ostatních ustanovení, pokud zůstavitel v pozdější závěti zřetelně nevyjádřil, že starší má zůstatí úplně nebo částečně v platnosti“. Toto řešení je pro praxi bezpochyby přijatelnější, ale odsuzuje k neplatnosti zůstavitelovy starší projevy vůle, které nejsou s nejnovější závětí v rozporu, a proto je do jisté míry v rozporu se zásadou respektu k vůli zůstavitele, kterou proklamuje současná úprava dědického práva a kterou v této otázce zachovávaly i socialistické občanské zákoníky.

140 Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/1998

Zruší-li ale zůstavitel novější závěť a uchová dřívější, zaujme tato její místo, neboť se má za to že nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena. Tímto ustanovením je vyřešen teoretický spor zda může závěť „obživnout“, resp. se obnovit¹⁴¹, a to po vzoru § 723 ABGB, který to formuloval tak, že když zůstavitel „dřívější poslední pořízení ponechal neporušené, vchází dřívější písemné pořízení znovu v platnost“. Dochází tedy k odklonu od předchozí praxe, podle níž zrušení novější závěti neobnovovalo účinnost starší.¹⁴² Zůstavitel tak musel sepsat závěť novou a do ní případně zahrnout obsah starší závěti, pokud se ještě shodovala s jeho vůlí.

Platný občanský zákoník postihuje neúčinností to, co bychom mohli označit jako odvolání budoucích závětí, tedy zrušovací doložku v závěti, která stanoví neplatnost všech budoucích zůstavitelových závětí, popř. jeho závětí pořízených v určité formě.

Specifický způsob zrušení závěti upravuje § 1579 odst. 1 OZ. Pořídil-li totiž zůstavitel závěť ve formě veřejné listiny, může kdykoli požadovat její vydání, čímž se považuje za odvolanou, tento následek nemá vydání závěti z úřední úschovy podle § 1579 odst. 2 OZ.

Svým nekonáním může zůstavitel způsobit neplatnost závěti pořízené s úlevami, pokud v zákonem stanovené lhůtě nepořídí závěť ve formě veřejné listiny, tedy podle současné právní úpravy notářským zápisem. K pozbytí platnosti závěti pořízené s úlevami ale dojde pouze, pokud je zůstavitel naživu a má tedy faktickou možnost pořídit notářským zápisem. Daná lhůta též neběží po dobu, kdy nemá zůstavitel možnost veřejnou listinou pořídit.

Součástí závěti může být i dovětek a v tomto případě vyvstává otázka, zda zrušením závěti projevil zůstavitel vůli zrušit i dovětek. Pokud tak učinil zničením či přeškrtnutím listiny obsahující obě tato právní jednání, lze dovodit, že chtěl zrušit se závětí i dovětek. Sepsáním pozdější závěti se zruší dovětek pouze tehdy, pokud je ze závěti patrná zůstavitelova vůle, že má být zrušen.¹⁴³

141 Podstata tohoto sporu je popsána v BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 90-95. Jako svůj závěr uvádí V. Bednář, že nemůže obživnout, něco co nikdy nezemřelo.

142 R 30/1982. Citováno podle FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. s. 376.

143 Glaser-Unger 11.292. Citováno podle ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 196.

4. Srovnání současné a předchozí úpravy dědění ze závěti

Právní úprava dědického práva a občanskoprávních vztahů vůbec v předcházejícím občanském kodexu vycházela ze srovnání s řadou zahraničních občanských zákoníků jako nepoměrně stručnější a tudíž nepostihujících množství problémů řešených jinde ve světě.¹⁴⁴ Úprava dědického práva bývala označována za „jednu z nejméně zanedbaných částí občanského zákoníku, která je stále ještě poznamenána ideologií šedesátých let minulého století, byť se od ní čistě formálně distancuje“.¹⁴⁵ V ABGB bylo dědickému právu věnováno 256 paragrafů, v občanském zákoníku z roku 1950 již jen 53, v občanském zákoníku z roku 1964 pouhých 28 paragrafů. Takto stručná úprava mohla být v praxi používána pouze díky rozsáhlému soudnímu výkladu sporných situací, které zákon neřešil. Tento stav do značné míry znevýhodňoval běžné občany, kteří při zjišťování svých práv a povinností jako zůstavitelů nebo dědiců nejspíše nahlíželi právě do občanského zákoníku a do judikatury asi jen minimálně. O to závažnějším nedostatkem byla nedostatečnost zákonné úpravy z toho důvodu, že téměř každý člověk se ve svém životě stane účastníkem řízení o pozůstalosti a měl by tedy mít o dědickém právu ve vlastním zájmu alespoň základní povědomí.

Podstatnější než samotné rozšíření zákonného textu je samozřejmě změna celkového pojetí českého dědického práva, jeho modernizace odpovídající přechodu společnosti od socialistického paternalismu k svobodnému rozhodování o vlastním majetku a tedy posun naší právní úpravy k podobě odpovídající těm zahraničním, které na základě své dlouhé tradice vybudovaly propracovaný systém dědického práva, i těm mladším, ale též se snažícím držet krok s požadavky lidí, kterým by mělo právo usnadňovat život a nikoli ho zbytečnými a někdy i zastaralými a překonanými formalitami komplikovat.

Základním východiskem rozhodujícím pro výklad jednotlivých institutů dědického práva je co možná největší respekt k projevu poslední vůle zůstavitele

144 Polský občanský zákoník má asi 1100 ustanovení, ruský 1200, rakouský 1600, švýcarský (se zákonem o obligačním právu) 2200, francouzský 2300, německý 2400, italský 3000, québecký téměř 3200, nizozemský více než 5000. Výčet převzat z ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam. 2003, č. 5. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. s. 98.

145 BEDNÁŘ, V. Nepominutelný dědic. in HAVEL, B.; PIHERA, V. (eds). Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 17.

vyjádřené v jeho pořízení pro případ smrti, které má podle současné právní úpravy větší právní sílu než zákonná dědická posloupnost, přičemž pouze případná dědická smlouva uzavřená mezi zůstavitelem a dědici má větší právní sílu než závěť, neboť obsah smlouvy nelze jednostranně měnit bez souhlasu druhé strany, tedy ani později pořízenou závětí. Tato okolnost činí dědickou smlouvu výhodnější spíše z hlediska dědiců, neboť mají jistotu ohledně toho, že zůstavitel nebude moci od dědické smlouvy bez jejich souhlasu odstoupit a pokud o majetku, o němž v ní bylo pořízeno, pořídí později odlišně nebo ohledně něho uzavře darovací smlouvu, mohou se dovolat neúčinnosti těchto právních jednání. Naopak z pohledu zůstavitele je výhodnější sepsání závěti, neboť ji může kdykoli změnit a přizpůsobit aktuálním okolnostem, např. zhoršení vztahů s některými svými dědici.

Případy neplatnosti projevu vůle zůstavitele jsou stanoveny zásadně též za účelem ochrany zůstavitelovy pořizovací svobody, aby při nejasnostech ohledně obsahu jeho poslední vůle nedošlo k tomu, že by za něj bylo považováno to, co jím ve skutečnosti nebylo. Platný občanský zákoník rovněž učinil např. rozšířením počtu zákonných dědických tříd maximum pro to, aby zůstavitelem zanechaný majetek zůstal pokud možno ve vlastnictví jeho rodiny, popř. vzdálenějšího příbuzenstva, a jeho připadnutí státu jako odúmrtí bylo opravdu až tím posledním řešením. Praktické problémy spojené s hledáním vzdálených příbuzných, kteří mohou žít v dalekých zemích a o nichž nemusí mít zůstavitel ani jeho rodina žádné informace, sice mohou být někdy těžko řešitelné, ale v některých případech naopak dojde k tomu, že se tento majetek dostane do rukou soukromé osoby, která bude často schopná se o něj starat lépe než stát.

U ustanovení týkajících se předpokladů dědění došlo k precizaci a rozšíření právní úpravy, ovšem nejedná se o revoluční změny. První dva důvody dědické nezpůsobilosti byly v zásadě převzaty z předchozího občanského zákoníku, pouze jsou některé z nich do určité míry zpřesněny a rozvedeny. První z nich je preformulován tak, že z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku, nebo manželu, přičemž pojem čin povahy úmyslného trestného činu má postihnout i případy protiprávních činů učiněných úmyslně osobami trestně neodpovědnými.¹⁴⁶ Druhý důvod již není pouze

146 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 605.

zavrženíhodným jednáním proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, ale proti zůstavitelově poslední vůli vůbec.¹⁴⁷ Doplněn je také příkladný výčet takových jednání, mezi nimiž figuruje donucení zůstavitele k projevu poslední vůle, lstivé svedení k němu, jeho překažení, zatajení posledního pořízení, jeho zfalšování, podvržení nebo úmyslné zničení. Nově byly upraveny důvody dědické nezpůsobilosti spojené s domácím násilím zůstavitelova manžela vůči zůstavitelovi a zbavením rodiče zůstavitele rodičovské odpovědnosti kvůli jejímu zneužívání nebo zanedbávání. Z hlediska obecných otázek spojených s děděním dále stojí za pozornost rozšíření právních důvodů dědění o dědickou smlouvu, která má jakožto dvoustranné, a tedy jednostranně nezměnitelné, právní jednání vyšší právní sílu než závěť. Podstatnou změnou je též, že platný občanský zákoník vedle právního institutu odmítnutí dědictví zavedl nově možnost dědictví se zřeknout nebo se jej vzdát.

Ustanovení platného občanského zákoníku týkající se samotné závěti obsahují ve srovnání s občanským zákoníkem z roku 1964 natolik rozšířenou a aktualizovanou úpravu, že na tomto místě lze zmínit pouze několik příkladů ilustrujících nejpodstatnější změny. Za prvé se do textu občanskoprávního kodexu vrátila zákonná definice závěti, která v tom předchozím scházela. V souladu s deklarovanou úctou k projevu poslední vůle zůstavitele a její neplatnosti pouze v případech, kdy má formální a obsahové nedostatky nepřeklenutelné výkladem, je nově upravena realizace tohoto výkladu, která byla dříve naznačena judikaturou. Zejména tedy má být závěť vyložena tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Za tím účelem je třeba přihlížet k tomu, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl. Vedle toho je nutné vzít v úvahu obsah listin, na něž případně zůstavitel poukázal v závěti, přičemž tyto listiny mají právní účinky závěti, pokud splňují pro ni stanovené náležitosti.

Formy závěti byly obohaceny o tzv. závěť s úlevami, také nazývanou privilegovaná či ústní, i když po jejím pořízení je např. veliteli námořního plavidla zákonem určeno, že má o ní poříditi záznam do lodního deníku. Tento typ závěti znal již obecný zákoník občanský a je upraven v řadě současných zahraničních právních řádů. Co se týká obsahu závěti, byla pořizovací volnost zůstavitele rozšířena o možnost zřídit vedle dosud praxí uznávaného obecného náhradnictví též svěřenské nástupnictví, které je vhodné např. pro zabezpečení správy majetku pro zatím nezletilého potomka, jemuž

147 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 605.

má dědictví po uplynutí zůstavitelem stanovené doby připadnout, a dále o z našeho práva na dlouhá desetiletí odstraněný právní institut odkazu, prostřednictvím něhož může zůstavitel obdarovat jím určenou osobu nebo skupinu osob a současně zamezit tomu, aby na ně přešla poměrná část dluhů zatěžujících pozůstalost. Testovací svoboda zůstavitele je též rozšířena snížením povinného dílu nezletilého nepominutelného dědice na tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu z dřívějšího celého zákonného podílu, u zletilého nepominutelného dědice se jedná o čtvrtinu jeho dědického podílu na základě zákonné posloupnosti oproti dřívější polovině.

Staronovými instituty dědického práva jsou dále vedlejší doložky, kterými může zůstavitel omezit své dědice tím, že určí vykonavatele závěti, popř. správce pozůstalosti, stanoví podmínku, doložení času či příkaz. První dvě zmíněné vedlejší doložky zajistí přítomnost jakéhosi zůstavitelova zástupce v řízení o pozůstalosti, zbylé se mohou stát nástrojem, díky němuž bude zůstavitel moci se svým majetkem naložit řadou jiných způsobů než pouhým určením dědických podílů. Může své dědice např. zavázat, aby dědictví, které jim připadne, užili k jím stanovenému dobročinnému účelu či k účelné podpoře člena rodiny, který se pro nedostatek věku, zkušeností či vzdělání zatím nemůže o sebe postarat sám.

Platný občanský zákoník přejímá úpravu mnohých právních institutů dědického práva z obecného občanského zákoníku, některá ustanovení takřka doslovně, jiná pozměněná vlivy modernějších zahraničních úprav. Někdy bylo nutné provést terminologickou aktualizaci, neboť například pojem výminka již bezesporu není běžně používaným výrazem a mnozí by tápali ohledně jeho smyslu, a proto bylo nepochybně rozumné nahradit jej termínem podmínka, který používaly už občanské zákoníky socialistické éry, i když pouze proto, aby podmínky prohlásily za neplatná ustanovení závěti. V dědickém právu se nevyskytuje tolik právních institutů s názvem, kterému kvůli desetiletím nepoužívání ucho laiků i právníků odvyklo, tak jak je tomu v jiných partiích platného občanského zákoníku. Za takové by bylo možné považovat např. pořízení pro případ smrti či dovětek, ovšem tyto výrazy jistě co do srozumitelnosti dnešním adresátům právních norem nelze se zmíněnou výminkou srovnávat. Přes často zaznívající kritiku údajně zastaralého jazyka tohoto kodexu lze ovšem do značné míry souhlasit se závěrem odborného jazykovědného posudku Ústavu pro jazyk český, podle nějž je „obecně dobře srozumitelný i pro „běžného“ občana bez speciálního právního

vzdělání, což je vlastnost, kterou je v kontextu (či dokonce kontrastu) jiných právních norem potřeba ocenit¹⁴⁸. A dále, že znovuzavedení některých zdánlivě nemoderních termínů „může hrát v odborném právním jazyce pozitivní roli, a to zejména proto, že je možné předpokládat, že diskontinuita jejich užívání (a tedy jejich zastarání v jazyce) byla způsobena více či méně uměle za doby totality [...] Jde o proces zřejmě funkční a smysluplný, který je motivován nutností jemně diferencovat významové odlišnosti či odstíny“¹⁴⁹.

Závěrem tohoto stručného srovnání nelze než znovu vyzdvihnout význam rozšíření a zpřesnění zákonného textu upravujícího dědění ze závěti a dědické právo obecně, které má velký význam pro zvýšení právní jistoty v oblasti, jež se do značné míry dotýká každého z nás a u níž by podcenění její znalosti mohlo mít dalekosáhlé důsledky v podobě nevhodně rozděleného majetku mezi dědice, rozvratu příbuzenských vztahů či neplatnosti závěti a s tím spojených majetkových přesunů, které zůstavitel nepředpokládal a které tedy nejsou v souladu s jeho vůlí. Z tohoto důvodu se jeví jako naprosto správné platným občanským zákoníkem deklarované dominantní postavení zásady respektu k projevu poslední vůle zůstavitele a snaha o její co možná nejširší naplnění v rámci řízení o pozůstalosti. Teprve čas ukáže nakolik budou běžní uživatelé práva využívat nových právních institutů rozšiřujících jejich pořizovací svobodu, které si oblíbí a vůči kterým budou, doufejme jen zpočátku, cítit jistý ostych. Podstatné však je, že zůstavitel pořizující o svém majetku je má k dispozici a není mu jejich využívání zbytečně zakazováno a sankcionováno neplatností.

148 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 14.

149 Tamtéž

5. Závěr

Ve své diplomové práci jsem si kladl za cíl postihnout hlavní rysy ve srovnání s předešlým více než šedesát let trvajícím stavem rozsáhlé a podrobné úpravy dědění ze závěti, která patří k těm částem občanského kodexu, u nichž byl zákonný text nejvíce prohlouben a doplněn o ustanovení obsahující řešení dosud opomíjených problémů, aby adresátům soukromoprávních norem poskytl ucelenější a plastičtější obraz jejich práv a povinností. Samozřejmě nemohly být do nové úpravy zahrnuty všechny momenty řešené judikaturou vykládající občanský zákoník z roku 1964, jejíž část je využitelná i při práci s občanským zákoníkem současným, ale oněch 245 paragrafů v současnosti tvořících úpravu dědického práva jistě podává hlubší vhled do této snad pro každého z nás důležité oblasti právních vztahů. Objemu zákonného textu zákonitě musela odpovídat koncepce předkládané práce, již nebylo možné podrobně se zastavit u každého ustanovení, jak to dovolovala nesrovnatelně stručnější předchozí úprava. Naopak bylo třeba všimnout si v první řadě historických, společenských, filozofických a jiných východisek a zásad ovlivňujících podobu jednotlivých právních institutů, srovnáním s obecným občanským zákoníkem i socialistickými občanskými kodexy se pokusit formulovat v čem především spočívá přiblížení nového dědického práva modernějším a liberálnějším zahraničním úpravám.

Z tohoto důvodu jsem nejdříve věnoval pozornost zásadám ovládajícím dědické právo a z obecných zásad soukromého práva zejména zásadě autonomie vůle mající zde své vyjádření v pořizovací svobodě zůstavitele. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku zmiňuje na svém samotném začátku Ulpianovu definici soukromého práva jako práva, které slouží zájmům individua, v kontrapozici vůči veřejnému právu sloužícímu zájmu celku.¹⁵⁰ Současná úprava občanského práva, a tedy i práva dědického, má v tomto smyslu sloužit zájmu člověka, tedy respektovat projevy jeho vůle, a mezi nimi i ten poslední obsažený v jeho pořízení pro případ smrti. Tím došlo k definitivnímu opuštění socialistické preference zájmů dědiců a myšlenky, že zůstavitel nemá právo vměšovat se podmínkami, příkazy a jinými omezeními obsaženými v závěti do jejich nakládání se zděděným majetkem. V současné úpravě je dále důsledněji realizována zásada univerzální sukcese zůstavitelova majetku na dědice

¹⁵⁰ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 33.

a s ní související rozlišení dědictví a odkazů, které socialistické občanskoprávní kodexy do značné míry stíraly, když bylo umožněno dědit individuálně určené věci. Zásada familiarizace majetku tvořícího pozůstalost našla své výraznější naplnění v rozšíření počtu dědických tříd při dědění ze zákona, čímž se jeho připadnutí státu jako odúmrtí stává poměrně ojedinělou situací, k níž dojde jen, pokud zůstavitel nemá ani žádné vzdálenější příbuzné.

V části této práce zabývající se předpoklady dědění jsem se podrobněji zastavil u nástinu historického vývoje úpravy dědické způsobilosti, resp. nezpůsobilosti, jak byla zákonodárcem řešena v obecném občanském zákoníku a pozdějších občanskoprávních kodexech. Za nutné jsem poté považoval podat ucelený výklad o jednotlivých dědických titulech, jejich vzájemném vztahu a hierarchii co do právní síly, a také charakteristickým znakům, které je od sebe odlišují.

Třetí a nejdelší kapitola této práce si klade za cíl podat co možná podrobný nástin současné úpravy dědění ze závěti, a to v rozsahu jaký umožňuje délka této práce. Za účelem zasazení jednotlivých právních institutů do historického i evropského kontextu u některých z nich provádím stručný exkurz jejich úpravy v obecném občanském zákoníku, aby z tohoto srovnání byla patrná východiska současné úpravy a někdy i souvislosti nutné k jejímu výkladu. Pozornost je zde samozřejmě věnována také vztahu k občanským kodexům socialistické éry, a to zejména pro zdůraznění významu toho, co bylo do českého právního řádu navráceno po dlouhém období dosti kusé úpravy v předchozích dvou občanských zákonících. Z tohoto výkladu také vyplývá, v čem přesně spočívá ona často zmiňovaná liberalizace a modernizace rekodifikovaného soukromého práva, jehož smyslem je podpora individuální a svobodné aktivity jednotlivců, k čemuž jsou ale také nutná jasná a podrobná pravidla, která ale tuto aktivitu zbytečně neomezují, nýbrž poskytují subjektům právních vztahů potřebnou jistotu, že tak často nebudou potrestáni za to, že zákon na určitou klíčovou eventualitu nepamatoval a oni se museli spolehnout na jeden z možných právních názorů.

Čtvrtá kapitola se soustředí na zopakování nejpodstatnějších změn, které podle mého názoru a i podle dosud vydaných odborných textů vykládajících platný občanský zákoník z něj činí moderní a „uživatelsky přívětivý“ kodex, jenž má reálnou šanci stát se platnou úpravou na našem území na dlouhá desetiletí nebo i století, bez nutnosti fundamentálních změn bořících základní prvky jeho stavby.

Nelze si jistě dělat iluze o tom, že se valná většina české populace důkladně seznámí s ustanoveními nového občanského zákoníku řešícími dědické právo a naučí se využívat všech možností, které jim tato nová úprava dává k realizaci jejich pořizovací volnosti, popř. k vyřešení majetkových vztahů s budoucími dědici ještě za svého života. Na druhou stranu ale přece jen lidé nežijí izolováni od působení právních norem, setkávají se s důsledky jejich porušování nebo problémy zaviněnými jejich obcházením, ať už jsou jejich svědky ve svém okolí nebo se jejich aktéry stanou sami. Právě poslední situace často vede k hlubšímu zájmu o to, jak je daný právní vztah řešen platným právem. Seznamování s rekonstruovaným dědickým právem tedy bude dlouhým a pomalým procesem, některé jeho právní instituty si možná budou jen velmi zvolna nacházet cestu do právního vědomí lidí uvažujících o tom, jak uspořádat své majetkové poměry v pořízení pro případ smrti, ale podstatné je, že je jim dána možnost je využívat. Zda tak učiní, záleží plně na nich, nikdo je k tomu nemůže nutit, ovšem nejeví se jako pravděpodobné, že by natolik aktuální a liberální úprava v oblasti právních vztahů dotýkajících se v určitých fázích života takřka každého zůstala ignorována a nevyužívána svými adresáty. Naopak má velkou šanci stát se jedním z pilířů našeho právního řádu a pozitivně ovlivnit i jiné jeho části, z nichž mnohým ještě leccos chybí k srozumitelnosti a logické provázanosti, která je nezbytná pro jejich hladkou aplikaci. Snad se poté v učebnicích občanského práva bude psát o novém občanském zákoníku, samozřejmě už bez onoho přívlastku nový, jako o pozoruhodném a myšlenkově konzistentním díle spočívajícím na koherentním filozofickém základu,¹⁵¹ tak jak bývá hodnocen obecný občanský zákoník, z něž mnohé přejímá, ovšem s přihlédnutím k tomu, co se ve společnosti změnilo od doby konce jeho platnosti na našem území.

151 ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 33.

Seznam použitých zkratk

ABGB – císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

Glaser-Unger – Sběrka soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897)

Glaser-Unger Neue Folge – Sběrka soudních rozhodnutí Glaser-Unger Neue Folge (1859-1897)

LZPS – ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

NŘ – zákon č. 358/1992 Sb., Notářský řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších

Vážný – Sběrka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČSR (Vážného sbírka)

ZZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Použité zdroje

Odborné publikace

- 1) BEDNÁŘ, V. Testamentární dědická posloupnost. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 304 s. ISBN 978-80-7380-292-9.
- 2) BĚLOHLÁVEK, A. J. a kol. Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové právní úpravy včetně předpisů souvisejících. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 832 s. ISBN 978-80-7380-413-8.
- 3) BEZOUŠKA, P.; PIECHOWICZOVÁ, L. Nový občanský zákoník - Nejdůležitější změny. 1. vyd. Praha: ANAG, 2013. 376 s. ISBN 978-80-7263-819-2.
- 4) BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. a II. díl. 1. vyd. Praha: C. H. BECK, 2009. 3399 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- 5) ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd, Ostrava: Sagit, 2012. 1120 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- 6) FIALA, J; HURDÍK, J; KORECKÁ, V.; TELEC, I. Lexikon občanského práva. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 1997. 495 s. ISBN 80-7208-002-4.
- 7) FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha : ASPI, 2006. 496 s. ISBN:80-7357-182-X.
- 8) JANEČKOVÁ, E.; HORÁLEK, V.; ELIÁŠ, K. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. 1. vydání. Praha: Linde, 2012. 208 s. ISBN 978-80-7201-870-3.
- 9) KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. Římské právo. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- 10) KÜHN, Z.; BOBEK, M.; POLČÁK, R. Judikatura a právní argumentace. 1. vyd. Praha : Auditorium, 2006. 234 s. ISBN 80-903786-0-9.
- 11) MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. Dědické právo. Praktická příručka. 1. vyd. Praha : Linde, 2003. 432 s. ISBN 978-80-87212-79-0.
- 12) PAVLÍČEK, V. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2. díl. Práva a povinnosti. 1. vyd. Praha: Linde, 1999. 976 s. ISBN 80-7201-170-7.
- 13) REJZEK, J. Český etymologický slovník. 1. vyd. Voznice: Leda, 2001. 752 s.

ISBN 80-85927-85-3.

- 14) ROUČEK., F.; SEDLÁČEK., J. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. (§§ 531 – 858). Reprint pův. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998. 680 s. ISBN 80-85427-10-9.
- 15) ŠEŠINA, M.; BÍLEK, P. Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s. ISBN 80-7179-865-7.
- 16) SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha : Linde, 2013. 152 s. ISBN 978-80-7201-931-1.
- 17) SVEJKOVSKÝ, J a kol. Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 794 s. ISBN 978-80-7400-423-0.
- 18) SVOBODA, E. Dědické právo. 3. vyd. Praha: Československý kompas, 1946. 86 s.
- 19) ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J. Občanské právo hmotné, svazek III., 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 306 s. ISBN 978-80-7357-466-6.
- 20) ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). 1. vyd. Praha. Wolters Kluwer, 2014. 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5.
- 21) ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. Občanský zákoník I. a II. Velký komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 2528 s. ISBN 978-80740-0108-6.
- 22) VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských. Svazek I. 1. vyd. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, 1921. 599 s.
- 23) WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. 7. vyd. Praha: Linde, 2014. 624 s. ISBN:978-80-7201-940-3.

Odborné články

- 1) BARTOŠ, J. Krátce k výpočtu povinného dílu neopominutelných dědiců a k pojmu dědic. Ad. Notam. 2011, č. 3. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o. ISSN 1211-0558. s. 22 až 23.
- 2) BEDNÁŘ, V. Nepominutelný dědic. In HAVEL, B.; PIHERA, V. (eds.). Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 17-28.
- 3) COUFOVÁ, K.; COUF, P. Dědění a daně. Ad Notam 2014, č. 2. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o. ISSN 1211-0558. s. 11 až 20.
- 4) ELIÁŠ, K. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. Ad notam, 2009, č. 2. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. ISSN 1211-0558. s. 41 až 44.
- 5) ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam, 2003, č. 5. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. ISSN 1211-0558. s. 97 až 103.
- 6) FRINTA, O. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. Právník, 2008, č. 11. Ústav státu a práva AV ČR. ISSN 0231-6625. s. 1203 až 1216.
- 7) KONDROVÁ, M. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci. Ad notam, 2014, č. 1. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství EPRAVO Media (CZ) s.r.o. ISSN 1211-0558. s. 5 až 11.
- 8) NĚMCOVÁ, J. Ochrana oprávněného dědice. Ad notam, 2003, č. 4. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck. ISSN 1211-0558. s. 79 až 83.

Soudní rozhodnutí

- 1) Rv I 221/19 (publikováno pod číslem 169 in VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských. Svazek I. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1921, s. 295)
- 2) Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/1986
- 3) Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 385/1998
- 4) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001
- 5) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
- 6) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008
- 7) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 3992/2008
- 8) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014:

- 9) Glaser-Unger 5295 – s. 162
- 10) Glaser-Unger 6422 – s. 187
- 11) Glaser-Unger 11.292 – s. 196
- 12) Glaser-Unger Neue Folge 1179 – s. 191
- 13) Glaser-Unger Neue Folge 4979 – s. 147
- 14) Vážný 5029 – s. 187
- 15) Vážný 6576/26 – s. 77
- 16) Vážný 9905/30 – s. 187
- 17) Vážný 14.462/34 – s. 122

ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III. Reprint pův. vydání Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998

- 18) Glaser-Unger 12643 – s. 113
- 19) Vážný 11.638 – s. 75

FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006:

- 20) R 33/1976 – s. 373
- 21) R 34/76 – s. 22
- 22) R 61/1977 – s. 373-374
- 23) R 30/1982 – s. 376
- 24) R 49/1984 – s. 377
- 25) R 51/1984 – s. 378-379
- 26) R 43/1986 – s. 379-380
- 27) R 54/1991 – s. 384
- 28) R 23/1998 – s. 355
- 29) R 44/1999 – s. 385-386
- 30) SJ 85/2000 – s. 155
- 31) SJ 93/2000 – s. 398-400
- 32) SRNS 927/2002 – s. 406

Právní předpisy

- 1) ústavní zákon č. 1/1993 Sb, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 2) ústavní zákon č. 2/1993 Sb, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů
- 3) zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 4) císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 5) zákon č. 41/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 6) zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 7) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- 8) zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- 9) zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- 10) zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád, ve znění pozdějších předpisů
- 11) zákon č 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů
- 12) nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení ze dne 4. července 2012

Shrnutí

Dědické právo doznalo přijetím nového občanského zákoníku výrazných změn. Jeho hlavním účelem je ale stále úprava přechodu pozůstalosti ze zůstavitele na jeho dědice a s tím související problémy.

Tato práce se zabývá děděním ze závěti, tedy jedním ze tří důvodů dědického nástupnictví. Druhým je zákonná posloupnost, která se uplatní v situaci, kdy zůstavitel nepořídil závěť. Posledním dědickým titulem je dědická smlouva mezi zůstavitelem a dědici, která rozdělí dědictví mezi druhé jmenované. Dědická smlouva má větší právní sílu než závěť a intestátní posloupnost se použije jen, pokud zde není ani jeden z předchozích dědických titulů.

Tato práce sestává z pěti kapitol. První kapitola poskytuje stručný úvod do historie dědického práva na našem území a představuje cíl práce. Druhá kapitola se zabývá obecnými otázkami celého dědického práva, je rozdělena do tří podkapitol, které pojednávají o základních zásadách dědického práva, jeho právních pramenech a také o předpokladech dědění, kterými jsou smrt zůstavitele, dědická způsobilost, existence pozůstalosti a právního důvodu dědění. Také jmenuje možnosti dědiců dědictví se zřeknout, odmítnout ho nebo se ho vzdát. Třetí kapitola se soustředí na hlavní téma této práce, jímž je dědění ze závěti. Skládá se z deseti podkapitol. První se pokouší podat definici závěti. Druhá zkoumá, kdo je způsobilý pořídit závěť a třetí jaké jsou náležitosti vůle a jejího projevu. Následující dvě podkapitoly řeší náležitosti formy a obsahu závěti. Šestá se zabývá vedlejšími doložkami, jež mohou být součástí závěti. Sedmá zkoumá ochranu nepominutelného dědice a osmá vydědění. Následující podkapitola se soustředí na úschovu závěti a poslední se zabývá zrušením závěti. Čtvrtá kapitola se pokouší podat stručné srovnání dědění ze závěti podle občanském zákoníku z roku 1964 a podle nového občanském zákoníku. Konečně pátá část předkládá závěr práce, jímž je, že nový občanský zákoník poskytuje zůstaviteli mnohem rozsáhlejší pořizovací svobodu, odstraňuje mnoho zbytečných omezení a dává zůstaviteli více možností, jak rozdělit pozůstalost a určit dědicům, jak s ní nakládat.

Summary

The law of succession has been changed a lot by enacting the new Civil Code in many ways but its main purpose is still to regulate the succession of inheritance from testator to heirs and related problems.

This thesis makes an analysis of testate succession, which is one of the three possibilities of inheritance succession. The second is an intestate succession, which applies in the situation, when testator did not write last will. The last possibility is a contract between testator and heirs distributing inheritance between the latter. This contract has bigger legal force than last will and intestate succession is used, if there is none of them.

The thesis consists of five chapters. Chapter One provides a brief introduction to history of the law of succession in our territory and presents the purpose of the thesis. Chapter Two deals with the questions common to the whole law of succession, it is divided in three subchapters, which talk about the main principles of the law of succession and legal rules regulating it and also about preconditions of succession, which include death of testator, subjective law of succession, existence of inheritance and legal ground to the succession. It also names possibility of heirs to reject inheritance. Chapter Three is concerned with the main theme of the thesis, which is the testamentary succession. It consists of ten subchapters. The first tries to give a definition of testament. The second looks on who can make a will and the third how to express it. Next two subchapters deal with form and contents of testament. The sixth concerns on secondary clauses, which can be part of last will. The seventh looks on protection of forced heirs and the eighth on disinheritance. The following subpart concentrates on deposit of testament and the last reflects annulment of last will. Chapter Four tries to make a brief comparison of testate succession under the Civil Code of 1964 and under the new Civil Code. Finally, Chapter Five presents the conclusion of the thesis, which is that the new Civil Code provides the testator far more extensive freedom of testation, abolishes a lot of unnecessary restrictions and gives the testator more possibilities how to divide inheritance and to determine heirs how to handle it.

Klíčová slova a název práce v anglickém jazyce

Klíčová slova:

dědění – succession

závěť – testament, (last) will

dědění ze závěti – testate succession

Název práce v anglickém jazyce: Testate succession